

• • • • •

Sahlstein, Maarit

2009 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Hyvinkää

Pakkokeinosihteereiden työ Vantaan ja Tuusulan käräjäoikeuksissa

Raija Mäkelä & Maarit Sahlstein
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2009

Raija Mäkelä & Maarit Sahlstein

Pakkokeinosihteereiden työ Vantaan ja Tuusulan käräjäoikeuksissa

Vuosi 2009 Sivumäärä 68

Opinnäytetyön aiheena ovat käräjäoikeudessa käsiteltävät rikosprosessuaaliset pakkokeinot tuomareiden työparina työskentelevien käräjäsihteerien näkökulmasta. Käytännön työssämme olemme todenneet, ettei pakkokeinoista ja niiden käsittelyyn liittyvistä seikoista ole järjestetty koulutusta tai yhtenäistä ohjeistusta käräjäoikeuksien kansliahenkilöstölle. Opinnäytetyö on havainnoiva, toiminnallinen ja työelämälähtöinen.

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot ovat esineisiin, omaisuuteen ja henkilöön kohdistuvia toimenpiteitä, joita voidaan tarvittaessa käyttää esitutkinnassa ja myöhemminkin rikosprosessin aikana. Muun muassa rikollisuuden kansainvälistyminen ja muuttuminen entistä organisoidummaksi on lisännyt erityisesti telepakkokeinojen käytön merkitystä rikosten selvittämisessä. Koska pakkokeinojen käytöllä voidaan puuttua kansalaisten lailla suojattuihin oikeuksiin, on niiden sääntelyssä tärkeää ottaa huomioon perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat. Tuomioistuimella on toimivalta päättää niistä pakkokeinoista, jotka puuttuvat voimakkaimmin kansalaisten perusoikeuksiin.

Työn ensimmäinen osa sisältää esityksen eri pakkokeinoista, niiden käytön edellytyksistä ja menettelystä käräjäoikeudessa sekä muun muassa oikeussuojakeinoihin ja julkisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Lähdeaineistona on käytetty säädöksiä, lainvalmisteluasiakirjoja ja oikeuskirjallisuutta. Työn toinen osa käsittää kuvauksen pakkokeinosihteerin tehtävistä ja työnkuluista kunkin pakkokeinon osalta sen eri käsittelyvaiheissa. Näin syntynyt opas muodostaa käytännön työssä tarpeellisen tietopaketin sekä näitä tehtäviä hoitaville sihteereille että uusille työntekijöille, kun he perehtyvät pakkokeinoihin liittyviin tehtäviin.

Asiasanat: oikeustradenomi, pakkokeinot, rikosprosessi, käräjäoikeus, käräjäsihteeri

Raija Mäkelä & Maarit Sahlstein

Secretarial Tasks of the Criminal Procedural Forces in the District Courts of Vantaa and Tuusula

Year	2009	Pages	68
------	------	-------	----

The subject of the thesis is the criminal procedural forces which are handled in the district courts. The subject is considered from the point of view of the secretaries working with the district court judges. In our everyday work we have discovered that there is neither education nor equal directions for the secretaries about the forces and other matters including their procedure in district courts. The thesis is functional and it is based on observations and needs of working life.

The criminal procedural forces are methods that can be directed to objects, individuals and property. It is possible to use them in the preliminary investigation and even later during the criminal procedure.

Criminality has become more international and organized which has increased the importance of the forces especially those concerning telecommunications. Since the criminal procedural forces interfere with the citizens' rights and legal status they must be regulated considering the fundamental rights and civil liberties. The court of jurisdiction decides on the forces concerning most profoundly fundamental rights.

The first section of the thesis contains a description of the different forces, the prerequisites for their use and the procedure in the district court. It also contains among others matters concerning the legal protection and the principle of publicity. The source material in this section consists of the legislation, legislative work and jurisprudential literature. The other section of the thesis is a description of the tasks of the secretary handling with the criminal procedural forces in their different stages. It forms a handbook for the practised secretaries as well as for the employees' just orientating to these tasks.

Keywords: Bachelor of Business Administration, the criminal procedural forces, the criminal procedure, the district court, secretary of bureau

Laki- ja lyhenneluettelo

JulkisuusL	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621
KäräjäoikeusA	Käräjäoikeusasetus 28.6.1993/582
KäräjäoikeusL	Käräjäoikeuslaki 28.6.1993/581
OK	Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
PKL	Pakkokeinolaki 30.4.1987/450
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689
YTJulkL	Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370

Sisällys

I OSA.....	9
1 JOHDANTO.....	9
1.1 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tausta	9
1.2 Aiheen rajaaminen	9
1.3 Menetelmät ja tavoitteet	10
2 RIKOSPROSESSUAALISET PAKKOKKEINOT	11
2.1 Pakkokeinojen tarkoitus	11
2.2 Pakkokeinojen ryhmittelyperusteita.....	11
2.3 Pakkokeinojen käytön yleiset edellytykset	12
2.4 Pakkokeinoasioissa toimivaltaiset viranomaiset	13
2.5 Oikeussuojakeinot ja muutoksenhaku pakkokeinoasioissa	14
3 PAKKOKKEINOASIOITA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	16
3.1 Perus- ja ihmisoikeussäännökset	16
3.2 Pakkokeinolaki, esitutkintalaki ja poliisilaki	17
3.3 Muu lainsäädäntö.....	18
4 OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUS.....	19
4.1 Oikeudenkäynnin julkisuus perusoikeutena	19
4.2 Oikeudenkäynnin julkisuuden osa-alueet	20
4.3 Oikeudenkäynnin julkisuus pakkokeinoasioissa	20
5 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS.....	22
5.1 Vantaan käräjäoikeus.....	22
5.2 Tuusulan käräjäoikeus.....	23
5.3 Pakkokeinoasioiden käsittely Vantaan ja Tuusulan käräjäoikeuksissa	24
6 KÄRÄJÄOIKEUDESSA ENNEN SYYTETTÄ KÄSITELTÄVÄT PAKKOKKEINOASIAT	25
6.1 Vangitseminen	26
6.1.1 Edellytykset	26
6.1.2 Toimivaltaiset viranomaiset ja asian käsittely.....	27
6.1.3 Päätös vangitsemisasiassa	28
6.1.4 Syytteen nostamisen määräajan pidentäminen.....	29
6.1.5 Vangitsemisasiasian uudelleen käsittely.....	29
6.1.6 Vangitun vapauttaminen	29
6.2 Matkustuskielto	30
6.2.1 Edellytykset, toimivalta ja asian käsittely.....	30
6.2.2 Päätös matkustuskiellosta	31
6.2.3 Matkustuskiellon voimassaolo ja kumoaminen	31

6.3	Takavarikko	32
6.3.1	Edellytykset ja toimivalta	32
6.3.2	Takavarikon voimassaolo ja kumoaminen.....	33
6.4	Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko	33
6.4.1	Edellytykset	34
6.4.2	Toimivalta, asian käsittely ja päätös	34
6.4.3	Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon voimassaolo ja kumoaminen	35
6.5	Telepakkokeinot ja tekninen tarkkailu.....	35
6.5.1	Telekuuntelu	35
6.5.2	Televalvonta	36
6.5.3	Tekninen tarkkailu	37
6.5.4	Toimivalta	38
6.5.5	Käsittely	39
6.5.6	Päätös ja lupa.....	39
6.5.7	Toimenpiteen lopettaminen ja pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen	40
7	PAKKOKEINOJA KOSKEVAA OIKEUSKÄYTÄNTÖÄ	40
7.1	Muutoksenhaku vangitsemisasiassa	40
7.2	Määräajan pidentäminen ja uusi hakemus turvaamistoimiasiasiassa.....	41
7.3	Tutkintavangin vapauttaminen	42
8	YHTEENVETO JA ARVIOINTI.....	43
8.1	Työn laadullinen ja ajallinen onnistuminen	43
8.2	Toteutuksen ongelmat	43
8.3	Kehittämisehdotukset	44
8.4	Opinnäytetyön hyödyntäminen	44

II OSA	OHJEITA PAKKOKEINOSIHTTEERIN TYÖTEHTÄVIIN.....	45
9	PAKKOKEINOJEN TARKOITUS	45
10	KÄSITTELY KÄRÄJÄOIKEUDESSA.....	45
11	PAKKOKEINOASIOIDEN JULKISUUS JA SALASSAPITO	46
	11.1 Perus- eli diaaritietojen julkisuus	46
	11.2 Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus	46
	11.3 Käsittelyjulkisuus.....	47
	11.4 Muut pakkokeinoasiat kuin telepakkokeinot	47
	11.5 Salaiset telepakkokeinot	47
12	SIHTTEERIN TEHTÄVÄT PAKKOKEINOASIOISSA	48
13	PAKKOKEINOASIOIDEN KIRJAAMINEN DIAARIIN	49
	13.1 Pakkokeinoasioissa käytettävät nimikkeet.....	50
	13.2 Asianosaiset	50
	13.3 Ratkaisutiedot	50
14	VANGITSEMINEN	51
	14.1 Vangitsemisasian ensimmäinen käsittely.....	51
	14.2 Vangitsemisasian uudelleen käsittely	53
	14.3 Vangitseminen muussa kuin syytteen käsittelevässä käräjäoikeudessa	54
	14.4 Vangitseminen poissaolevana	54
	14.5 Vangitun vapauttaminen	55
	14.6 Syytteen nostamisen määräjän pidentäminen vangitsemisasiassa	56
	14.7 Määräaikaseuranta	56
	14.8 Ratkaisumerkinnot	57
15	MATKUSTUSKIELTO.....	57
	15.1 Päätös matkustuskiellosta	57
	15.2 Määräaikaseuranta matkustuskieltoasioissa	58
16	TAKAVARIKKO	58
	16.1 Takavarikon voimassaolon pidentäminen ja kumoaminen	59
	16.2 Määräaikaseuranta takavarikkoasioissa	59
17	HUKKAAMISKIELTO JA VAKUUSTAKAVARIKKO.....	59
	17.1 Päätös turvaamistoimesta	60
	17.2 Turvaamistoimen voimassaoloajan pidentäminen	60
	17.3 Turvaamistoimen kumoaminen	61

18	TELEPAKKOKEINOT JA TEKNINEN TARKKAILU	61
18.1	Telepakkokeinojen kirjaaminen diaariin	61
18.2	Uusi hakemus	62
18.3	Jatkohakemus	62
18.4	Päätös ja lupa	63
18.5	Julkinen asiamies	64
18.6	Tutkinnanjohtajan ilmoitukset	64
18.6.1	Pakkokeinon käytön lopettaminen	64
18.6.2	Pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen epäillylle	64
18.7	Tutkinnanjohtajan esitys ilmoittamatta jättämisestä tai ilmoittamisesta myöhemmin	65
19	VANTAAN KÄRÄJÄOIKEUDEN JA TUUSULAN KÄRÄJÄOIKEUDEN KÄYTÄNTÖJÄ	65
	LÄHTEET	67
	LIITTEET	68

I OSA

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tausta

Olemme valinneet opinnäytetyömme aiheeksi käräjäoikeuksissa käsiteltävät rikosoikeudelliset pakkokeinoasiat. Päädyimme aiheeseen, koska itse työskentelemme käräjäoikeudessa Vantaalla ja Tuusulassa ja olemme myös käytännössä toimineet pakkokeinosihteerin tehtävissä. Työpaikoillamme olemme todenneet, että pakkokeinoista ja niiden käsittelyyn liittyvistä seikoista ei ole kansliahenkilöstölle järjestetty koulutusta tai yhtenäistä ohjeistusta. Sekä Vantaan että Tuusulan käräjäoikeuksissa pakkokeinoasioiden käsittely on organisoitu siten, että asioita hoitavat vuorollaan viikon ajan käräjätuomarit ja heidän sihteerinsä. Tämä merkitsee sitä, että pakkokeinovuoro on käytännössä parin kuukauden välein ja kullakin vuorolla esiin tulevat tehtävät saattavat vaihdella huomattavastikin. Pakkokeinosihteerin tehtävät eroavat osittain muista käräjäsihteerin tehtävistä, minkä vuoksi vain ajoittain eteen tulevien tehtävien tekemiseen ei synny samanlaista rutiinia kuin muiden asioiden kohdalla.

Käräjäoikeuksissa on käytössä Sakari-asianhallintajärjestelmä ja siihen liittyvä asiakirjojen tuottamis- ja hallintajärjestelmä, joka sisältää valmiita pakkokeinoasioiden asiakirjapohjia. Sakari-järjestelmään liittyy ohjeet pakkokeinoasioiden kirjaamisesta ja erilaisten merkintöjen tekemisestä diaariin, mutta muita yleisesti käytössä olevia ohjeita ei ole. Vantaalla on käytössä ainoastaan ns. pakkokeinomappi, joka sisältää asiakirjamalleja. Lisäksi jokaisella sihteerillä on yleensä omia ohjeita ja asiakirjamalleja. Pakkokeinoasiat käsitellään käräjäoikeudessa kiireellisinä, mikä edellyttää myös sihteeriltä hyvää ammattitaitoa. Tehtävien hoitamisessa olisikin hyötyä siitä, että eri pakkokeinoista ja niihin liittyvistä kysymyksistä olisi enemmän myös tietopohjaa.

1.2 Aiheen rajaaminen

Olemme rajanneet opinnäytetyön aiheen koskemaan niitä pakkokeinolaissa säänneltyjä rikosprosessuaalisia pakkokeinoja, joita käsitellään käräjäoikeudessa ennen syytteen nostamista. Näitä ovat vangitseminen, vangitsemisen sijasta määrättävä matkustuskielto, hukkaamiskielto, vakuustakavarikko ja takavarikko sekä telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua koskevat luvat. Kyseiset pakkokeinot liittyvät oleellisesti esitutkintaan sekä poliisin ja syyttäjän tehtäviin, minkä vuoksi työssä sivutaan pakkokeinoja myös näiden viranomaisten näkökulmasta. Työn ulkopuolelle olemme jättäneet ulkomaalaisen säilöönottamista ja luovuttamista koskevat pakkokeinot, joita myös käsitellään käräjäoikeudessa.

1.3 Menetelmät ja tavoitteet

Opinnäytetyömme on työelämälähtöinen, havainnoiva ja työelämää kehittävä. Sen pääasiallinen tavoite on tuottaa käräjäoikeuden kansliahenkilöstön käyttöön yleisluontoinen esitys käräjäoikeudessa käsiteltävistä pakkokeinoista ja niihin liittyvistä tehtävistä ja työnkuluista.

Opinnäytetyötä varten olemme tutustuneet aihetta koskevaan lainsäädäntöön, lainvalmisteluasiakirjoihin ja oikeuskirjallisuuteen sekä oikeuskäytäntöön ja valvontaviranomaisten ratkaisuihin. Näiden pohjalta on laadittu aluksi lyhyt esitys käräjäoikeudessa käsiteltävistä pakkokeinoista, niitä koskevasta lainsäädännöstä, oikeussuojakeinoista ja muutoksenhausta sekä julkisuudesta. Sen jälkeen työssä on lisäksi kerrottu erikseen kaikista edellä mainituista pakkokeinoista, niiden käytön edellytyksistä ja menettelystä tuomioistuimessa.

Työssä on tarkasteltu myös eroavuuksia Vantaan ja Tuusulan käräjäoikeuksien käytännön työtavoissa. Vaikka menettelytavat ovat pääsääntöisesti asioiden luonteenkin vuoksi tarkasti säänneltyjä, on käytännöissä kuitenkin myös jonkin verran eroja. Erot johtuvat osittain siitä, että kysymyksessä on kaksi erikokoista käräjäoikeutta; Vantaan käräjäoikeus on sekä henkilöstömäärältään että käsittelemiensä asiamäärien osalta selvästi suurempi kuin Tuusulan käräjäoikeus. Eroja syntyy myös sen vuoksi, että käräjätuomareilla voi olla itsellään tiettyjä työskentelytapoja, jotka eivät ole yleisesti käytössä koko käräjäoikeudessa.

Opinnäytetyön toinen osa painottuu enemmän käytännön työelämän tarpeisiin. Siinä on selvitetty sihteerin tehtäväkuvaa kussakin pakkokeinoasiassa sen eri käsittelyvaiheissa. Ohjeiden tarkoituksena ei ole olla mikään kaiken kattava ohjeistus, vaan käsittää tärkeimmät ja keskeisimmät asiat. Ohjeet voivat toimia pohjana, jota työpaikalla voidaan myöhemmin laajentaa, tarkentaa ja päivittää tarpeen mukaan.

Opinnäytetyön tavoitteena on palvella jo ennestään pakkokeinoasioiden kanssa työskenteleviä käräjäsihteereitä ja erityisesti uusia työntekijöitä heidän perehtyessään näiden asioiden käsittelyyn liittyviin työtehtäviin. Opinnäytetyöllä voi olla myös työtapoja yhtenäistävä ja hyviä käytäntöjä edistävä merkitys, koska erilaisten työtapojen kuvaamisen kautta on mahdollista pohtia oman työpaikan käytäntöjä ja niiden kehittämistarpeita. Henkilökohtaisella tasolla tavoitteena on ollut parantaa ja laajentaa omaa ammattitaitoa perehtymällä pakkokeinoasioihin ja niihin liittyviin erilaisiin kysymyksiin syvällisemmin kuin mitä käräjäsihteerin käytännön työssä on mahdollista.

2 RIKOSPROSESSUAALISET PAKKOKEINOT

2.1 Pakkokeinojen tarkoitus

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot ovat menetelmiä, joita voidaan tarvittaessa käyttää esitutkinnassa ja myöhemminkin rikosprosessin aikana aina siihen asti, kunnes rangaistuksen tai muiden rikosseuraamusten täytäntöönpano alkaa. Niiden avulla on mahdollista puuttua henkilöiden vapauteen, koskemattomuuteen ja omaisuuteen, jotka on muuten suojattu lailla. Pakkokeinojen käytön tarkoituksena voi olla

- rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaaminen ennen muuta estämällä rikoksesta epäillyn pakeneminen
- rikollisen toiminnan jatkamisen estäminen
- todisteiden talteen ottaminen
- rikokseen perustuvan vahingonkorvausvaatimuksen täytäntöönpanon turvaaminen
- loukatun oikeustilan ennalleen palauttamisen turvaaminen
- rikoksen tuottaman hyödyn pois ottaminen. (Helminen, Lehtola & Virolainen 2006, 454.)

Viime vuosien aikana rikollisuudessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Etenkin huume- ja talousrikollisuus on muuttunut entistä organisoidummaksi ja suurempaa hyötyä tavoittelevaksi. Myös informaatioteknologian kehittyminen on vaikuttanut rikollisten toimintaan ja kansainvälinen ja ammattimainen rikollisuus on lisääntynyt. Rikollisuuden muuttumisen vuoksi rikosten selvittämisessä tarvitaan entistä tehokkaampia keinoja, ja sen vuoksi myös pakkokeinojen käytön merkitys on kasvanut. (Virolainen 2003, 185.)

2.2 Pakkokeinojen ryhmittelyperusteita

Pakkokeinot on perinteisesti jaoteltu henkilöön ja esineisiin kohdistuviin pakkokeinoihin. Tarkoituksenmukaisempaa kuitenkin on ryhmitellä pakkokeinot sen mukaan, mihin perustuslailla suojattuun oikeuteen kullakin pakkokeinolla pääasiassa puututaan.

Pakkokeinolaissa säännellyt pakkokeinot voidaan jaotella seuraaviin ryhmiin

- vapauteen kohdistuvat pakkokeinot, joita ovat mm. pidättäminen, vangitseminen ja matkustuskielto
- henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvat pakkokeinot, joita ovat mm. henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus, henkilötuntemerkkien ottaminen ja DNA-tunnisteiden määrittäminen
- yksityiselämän ja viestinnän suojaan kohdistuvat pakkokeinot, joita ovat mm. telepakkokeinot ja tekninen tarkkailu

- esineisiin ja omaisuuteen kohdistuvat pakkokeinot, joita ovat mm. hukkaamiskielto, vakuustakavarikko ja tutkintatakavarikko (Jokela 2003, 153).

2.3 Pakkokeinojen käytön yleiset edellytykset

Yleisenä edellytyksenä pakkokeinolaissa säänneltyjen pakkokeinojen käytölle on se, että on tapahtunut tai epäillä tapahtuneen rangaistavaksi säädetty teko. Rikoksen tapahtumista koskeva epäilykynnys on siten sama kuin esitutkinnan aloittamiskynnys. (Helminen ym. 2006, 456.)

Pakkokeinojen käyttöä ohjaavilla oikeusperiaatteilla on tärkeä merkitys menettelyä muotoavina ja rajoittavina perusteina ja erityisesti kohdehenkilöiden oikeusturvan kannalta. Henkilöiden lailla suojattuihin oikeuksiin puuttuminen edellyttää tarkkaa *legaliteettiperiaatteen* noudattamista eli pakkokeinon käytön on aina perustuttava nimenomaisesti lain säännöksiin. Perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuminen edellyttää lisäksi, että säännösten tulee olla mahdollisimman täsmällisiä ja tarkkarajaisia ja että tulkinnanvaraisissa tilanteissa säännöksille on annettava perus- ja ihmisoikeuksien mukainen tulkinta. (Jokela 2003, 153.)

Suhteellisuusperiaate edellyttää, että pakkokeinon on oltava järkevässä suhteessa rikoksen laatuun ja suuruusluokkaan. Pakkokeinolain 7 luvun 1a §:n mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos niiden käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Suhteellisuusperiaate on ainoa pakkokeinolaissa nimenomaisesti säännelty oikeusperiaate ja se on otettava huomioon harkintaperusteena kaikkien pakkokeinojen yhteydessä. Pakkokeinon käytön edellytyksenä on myös *vähimmän haitan periaate*, mikä tarkoittaa, että pakkokeinon kohteeksi joutuvalle aiheutetaan mahdollisimman vähän haittaa ja vahinkoa eikä pakkokeinon käyttö saa ajallisesti kestää kauemmin kuin on tarpeellista. *Kohtuullisuusperiaatteen* mukaisesti erityisesti vapautteen kohdistuvan pakkokeinon käyttöä harkittaessa on otettava huomioon asian laatu, rikoksesta epäillyn ikä ja henkilökohtaiset olot. Alle 18-vuotias voidaan pidättää tai vangita vain erityisen painavilla perusteilla, ja myös henkilön korkea ikä tai vakava sairaus on otettava huomioon, jolloin esimerkiksi vangitsemisen sijasta voi tulla kysymykseen matkustuskielto lievempänä pakkokeinona. (Helminen ym. 2006, 63-67.)

Pakkokeinojen käytön edellytyksissä on kysymys toisaalta siitä, miten vakavien rikosten yhteydessä pakkokeinoja voidaan ylipäänsä käyttää, ja toisaalta näyttökynnyksestä eli itse rikoksesta tai epäillyn syyllisyydestä olevasta tietynasteisesta näytöstä. Rikoksen vakavuusasteen osoittaa usein rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus. Pidättämisen ja vangitsemisen edellytyksenä normaalitapauksessa on, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähin-

tään vuosi vankeutta. Ankarimmalla rangaistuksella tarkoitetaan sitä rangaistusta, joka kyseessä olevassa asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa tehdystä rikoksesta voisi seurata. Rangaistuksen yleisiä vähentämisperusteita ei oteta huomioon. Pakkokeinon käytön edellytykset voidaan perustaa myös vähimmäisrangaistukseen. Esimerkiksi rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää ja vangita ilman muita edellytyksiä, jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Pakkokeinolaissa on eräiden pakkokeinojen käytön edellytyksiä täydennetty luettelemalla ne rikokset, joiden esitutkinnassa kysymyksessä olevaa pakkokeinoja saadaan myös käyttää, vaikka enimmäisrangaistus ei olekaan tietyn suuruinen. Lisäksi telekuuntelua ja asunnossa tapahtuvaa teknistä kuuntelua koskevilla lainkohdilla on tyhjentävästi lueteltu ne törkeät rikokset, joiden tutkinnassa asianomainen pakkokeino voi tulla kysymykseen. (Lappalainen, Frände, Havansi, Koulu, Niemi, Nylund, Rautio, Sihto & Virolainen 2007.)

Pakkokeinolaissa alimmasta pakkokeinon käyttöön oikeuttavasta todennäköisyysasteesta käytetään ilmaisuja ”on syytä olettaa” ja ”on syytä epäillä”. Tämä on myös esitutinnan aloittamiselle asetettu näyttökynnys. Tähän lievempään todennäköisyysasteeseen on kytketty esimerkiksi telepakkokeinojen, takavarikon, hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon käytön edellytykset. Ilmaisuihin ”todennäköisin syin epäilty” kuvaa astetta korkeampaa todennäköisyyttä, ja sitä edellytetään voimakkaasti vapauteen puuttuvissa pakkokeinoissa eli pidättämisessä ja vangitsemisessa. Pakkokeinon kohdalla näyttökynnys suhteutetaan siihen näyttöön, joka tutkinnan tietyssä vaiheessa on käsillä. Telepakkokeinoissa edellytyksenä on myös, että pakkokeinon käytöllä saatavilla tiedoilla on voitava olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Pakkokeinon käytön edellytyksenä on vielä muitakin seikkoja, joiden täytyy riittävällä todennäköisyydellä toteutua. Esimerkiksi rikoksentekijän henkilöllisyydestä on oltava riittävä epäily, jonka on perustuttava konkreettisiin tosiasioihin. (Lappalainen ym. 2007.)

Yleisten periaatteiden ja edellytysten lisäksi kullekin pakkokeinolle on erikseen laissa säädetty omat edellytyksensä, joista kerrotaan jäljempänä kunkin pakkokeinon yhteydessä.

2.4 Pakkokeinoasioissa toimivaltaiset viranomaiset

Pakkokeinojen käyttöä koskevassa menettelyssä voidaan erottaa toisaalta pakkokeinon käyttöä koskeva päätös ja toisaalta pakkokeinon toimeenpano. Päätöksentekoa koskevat toimivaltasäännökset ilmaisevat viranomaisten toimivallan kussakin pakkokeinossa. Esimerkiksi pidättämissä päätöksen tekee siihen oikeutettu virkamies, kun taas vangitsemisesta päättää aina tuomioistuin. Pakkokeinon käytännön toimeenpanosta huolehtivat poliisiviranomaiset ja tietyissä omaisuutta koskevilla pakkokeinoilla ulosottomies. Pidättämiseen oikeutetut virkamiehet on lueteltu pakkokeinolain 1 luvun 6 §:ssä, ja heihin kuuluvat ylempien poliisiviran-

omaisten lisäksi virallinen syyttäjä sekä tietyt tulliviranomaiset ja rajavartiolaitoksen viranomaiset. (Lappalainen ym. 2007.)

Pakkokeinolain nojalla tuomioistuimella on valta päättää seuraavista asioista

- rikoksesta epäillyn vangitseminen ja vangitun päästäminen vapaaksi
- vangitsemisen sijasta matkustuskiellon määrääminen, pidentäminen, kumoaminen ja ehtojen muuttaminen
- hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon määrääminen, pidentäminen ja kumoaminen
- takavarikon voimassa pitämisestä päättäminen asianosaisen vaatimuksesta sekä takavarikon voimassaoloajan pidentäminen
- luvan myöntäminen telekuunteluun, televalvontaan ja matkaviestimien sijaintitiedon hankkimiseen
- luvan myöntäminen vankilassa olevaan henkilöön kohdistettavaan tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun
- luvan myöntäminen asuntoon kohdistuvaan tekniseen kuunteluun
- teknisestä kuuntelusta ja katselusta päättäminen, kun kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitus sijoittaa epäillyn käyttämään kulkuneuvoon tai siihen tilaan, jossa epäilty oleskelee. (Helminen ym. 2006, 118.)

Yleensä tuomioistuin päättää pakkokeinoista pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän vaatimuksesta. Tuomioistuimen tehtävänä on harkita, onko pakkokeinon käytölle olemassa lainmukaiset edellytykset. Tuomioistuin ei kuitenkaan harkitse pakkokeinon tarkoituksenmukaisuutta, vaan sen tekee esitutkintaviranomainen tai syyttäjä. Joissakin kiireellisissä asioissa tutkinnanjohtaja voi päättää pakkokeinon käytöstä ennen kuin tuomioistuin päättää asiasta. Tällaisia pakkokeinoja ovat muun muassa väliaikaistoimina suoritettavat hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko sekä joissakin tapauksissa tiettyjen telepakkokeinojen aloittaminen. (Helminen ym. 2006, 488-491.)

2.5 Oikeussuojakeinot ja muutoksenhaku pakkokeinoasioissa

Oikeusturvanäkökohdilla on merkittävä asema pakkokeinoja koskevassa sääntelyssä, koska pakkokeinoilla puututaan kansalaisten lailla suojattuihin oikeushyviin. Yleisinä oikeusturvajärjestelyinä voidaan mainita seuraavat

- pakkokeinojen käyttämisen edellytykset on laissa määritelty
- laissa on säädetty määräaikoja tietyille pakkokeinoille
- tuomioistuin päättää perusoikeuksiin voimakkaimmin puuttuvien pakkokeinojen käytöstä
- pakkokeinoja koskevista päätöksistä on muutoksenhaku- tai kantelumahdollisuus
- rikoksesta epäillylle on varattava tilaisuus käyttää avustajaa, ja jos epäilty on pidätettynä

tai vangittuna, hänelle on määrättävä puolustaja

- pakkokeinon käyttämisestä päättävällä virkamiehellä on rikosoikeudellinen virkavastuu
- valtiolla on korvausvastuu aiheuttomasta pakkokeinosta
- kun on kyse asunnossa suoritettavasta teknisestä kuuntelusta, tuomioistuimen on määrättävä julkinen asiamies valvomaan kuuntelun kohteena olevien etuja. (Helminen ym. 2006, 500-501.)

Pakkokeinon kohteeksi joutuneen henkilön oikeusturvan kannalta ovat tärkeitä erilaiset määräajat. Määräaikoja koskevat säännökset on yleensä muotoiltu siten, että syyte rikosasias-
sa on nostettava sille asetetussa määräajassa, jolloin pakkokeinon voimassaolo jatkuu, ellei tuomioistuin syytteen käsittelyn yhteydessä tai erikseen toisin määrää. Tuomioistuin voi kuitenkin pidentää vangitsemisen, matkustuskiellon, hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon sekä takavarikon määräaika pakkokeinoasiassa toimivaltaisen viranomaisen esityksestä. Ennen päätöksen tekemistä tuomioistuimen on varmistuttava siitä, että pakkokeinon edellytykset ovat edelleen olemassa. Sen sijaan telepakkokeinoja koskeva lupa on voimassa kerrallaan enintään yhden kuukauden eikä kyseistä määräaika voida pidentää. Pakkokeinon käyttöä voidaan kuitenkin jatkaa hakemalla uutta lupaa tuomioistuimelta. (Helminen 2006, 177.)

Tuomioistuimen käsittelemissä pakkokeinoasioissa on toteutettu erilaisia järjestelyjä, joiden avulla asiaan osallinen voi hakea muutosta. Näitä keinoja ovat normaali valitusmenettely tai prosessuaalinen kantelu. Vangitsemista ja matkustuskieltoon määräämistä koskevissa asioissa ei voida käyttää normaalia valitusmenettelyä, koska valituksen käsittely olisi liian hidasta. Sen sijaan vangittu ja matkustuskieltoon määrätty voi ilman määräaika kannella päätöksestä hovioikeuteen, jonka tulee käsitellä kantelu kiireellisenä. Kantelun johdosta annettuun päätökseen voi hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. (Lappalainen ym. 2007.)

Kantelu hovioikeuteen tulee kysymykseen myös telepakkokeinoja ja teknistä tarkkailua koskevista päätöksistä. Salaisissa pakkokeinoasioissa ei kuitenkaan asianosaislähtöinen laillisuusvalvonta voi aina toimia edes jälkikäteen, koska niitä on mahdollista käyttää siten, ettei niiden kohteena ollut henkilö saa tietää pakkokeinon käytöstä. Tämän vuoksi on katsottu välttämättömäksi järjestää erityinen viranomaisvalvonta. Valvonta kuuluu sisäasiainministeriölle, joka muun muassa antaa eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomuksen telekuuntelusta ja -valvonnasta sekä pakkokeinolain ja poliisilain mukaisesta teknisestä kuuntelusta. Vakituiseen asumiseen kohdistettavassa teknisessä kuuntelussa taas tuomioistuin määrää julkisen asiamiehen, jonka tehtävänä on valvoa epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja. (Helminen ym. 2006, 712.)

Omaisuuteen kohdistuvissa turvaamistoimissa eli takavarikkoa, hukkaamiskielloa ja vakuustakavarikkoa koskevissa asioissa pakkokeinon kohteeksi joutuneella henkilöllä on oikeus hakea

muutosta valittamalla. Takavarikoidun esineen omistajalla tai muulla, jota asia koskee, on oikeus saattaa takavarikon laillisuus halutessaan tuomioistuimen tutkittavaksi. Valitus ei kuitenkaan yleensä estä turvaamistoimen panemista täytäntöön, ellei valitusta käsittelevä tuomioistuin toisin määrää. (PKL 3:7, 4:13 ja 4:16.)

3 PAKKOKEINOASIOITA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

3.1 Perus- ja ihmisoikeussäännökset

Pakkokeinojen sääntelyssä on yleisesti ottaen kysymys rajanvedosta rikostutkinnan tehokkuuden ja ihmis- ja perusoikeuksien suojelun välillä. Oikeusvaltiossa sääntelyn lähtökohtana on ihmisyksilö, hänen asemansa ja oikeutensa suhteessa toisiin yksilöihin ja julkiseen valtaan. Perustuslain 1 §:n 2 momentin mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perustuslain 2 luku sisältää perusoikeussäännösten, jolla on keskeinen merkitys henkilöiden oikeus- asemalle. Perusoikeussäännöstö on otettava huomioon kaikessa julkisen vallan toiminnassa. Julkisen vallan käytön ydinalueeseen voidaan lukea mm. poliisitoimi ja tuomioistuinlaitoksen lainkäyttötoiminta. (Helminen 2006, 109.)

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Säännös asettaa sille toisaalta veloitteen pidättäytyä itse loukkaamasta ihmisten perusoikeuksia ja toisaalta veloitteen aktiivisesti edistää niiden toteutumista esimerkiksi suojaamalla niitä ulkopuolisilta loukkauksilta. Tietyt perusoikeudet ovat ehdottomia, kuten esimerkiksi kuolemanrangaistuksen, kidutuksen ja ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kielto. Monet perusoikeudet ovat kuitenkin siinä mielessä suhteellisia, että niitä on mahdollista tietyillä edellytyksillä rajoittaa tai niistä poiketa. Perusoikeuteen puuttuminen voi perustua joko ns. lakivaraukseen eli nimenomaiseen mainintaan perusoikeuden rajoittamisesta lailla tietyin edellytyksin, tai ns. sääntelyvaraukseen, jonka mukaan asianomaisen perusoikeuden käyttämisestä säädetään lailla. Kaikissa perusoikeuksissa on kuitenkin ydinalue, johon ei voida normaalioloissa puuttua. (Helminen 2006, 109-110.)

Perustuslakivaliokunnan mietinnössä perusoikeuksien rajoitusten yleisiksi edellytyksiksi on katsottu seuraavat

- rajoituksista tulee säätää lailla
- rajoitusten tulee olla tarkkarajaisia ja täsmällisesti määriteltyjä
- rajoittamisen tulee perustua hyväksyttävään yhteiskunnalliseen tarpeeseen
- perusoikeuden ydinalueeseen ulottuvaa rajoitusta ei voida säätää tavallisella lailla
- rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi

- rajoituksista säädettyä on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelyistä
- rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa (PeVM 25/1994, 5).

Erityisesti pakkokeinolaissa säädellyt rikosprosessuaaliset pakkokeinot rajoittavat usein yksilöiden lailla suojattuja perusoikeuksia. Perustuslain 2 luvun 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus muun muassa henkilökohtaiseen vapauteen eikä vapautta saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Pakkokeinolaissa säännelty kiinniottaminen, nouto, pidättäminen ja vangitseminen rajoittavat mainittua perusoikeutta. Matkustuskielto puolestaan kohdistuu liikkumisvapautta koskevaan perustuslain 2 luvun 9 §:ään. Sen mukaan Suomen kansalaisella ja täällä laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on muun muassa vapaus liikkua maassa ja oikeus lähteä maasta, mutta tähän oikeuteen voidaan lailla säätää välttämättömiä rajoituksia oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon varmistamiseksi. (Helminen 2006, 110.)

Yksityiselämään ja kotirauhan suojaan sekä kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin suojaan kohdistuvia pakkokeinoja ovat esimerkiksi telepakkokeinot ja tekninen tarkkailu sekä takavarikko. Perustuslain 2 luvun 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä ja kotirauha on turvattu, ja kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Lailla kuitenkin voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä sekä välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen tiettyjen rikosten tutkinnassa. Perustuslain 2 luvun 15 §:ssä säädettyyn omaisuuden suojaan puuttuvia pakkokeinoja ovat takavarikko, hukkaamiskielto ja vaakuustakavarikko. (Helminen 2006, 111.)

Vaikka salaisten telepakkokeinojen kohde ei voi käyttää sellaisia normaaleja oikeussuojakeinoja kuten käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi ja hakea muutosta, näiden pakkokeinojen voidaan kuitenkin katsoa välillisesti parantavan ihmisoikeuksien suojaa tehostamalla rikosten torjuntaa ja selvittämistä. Jos salaisten pakkokeinojen käyttö on tehokasta, niillä saadun hyödyn voidaan katsoa olevan suurempi kuin aiheutuneet haitat. (Pölönen 1997, 8.)

3.2 Pakkokeinolaki, esitutkintalaki ja poliisilaki

Keskeiset pakkokeinoja koskevat säännökset sisältyvät 1.1.1989 voimaan tulleisiin pakkokeinolakiin ja esitutkintalakiin sekä 1.1.1996 voimaan tulleen poliisilakiin. Esitutkintalaissa on säännökset esitutkinnassa noudatettavista yleisistä periaatteista, kuulusteluista ja esitutkinta-aineiston säilyttämisestä. Pakkokeinolaki puolestaan sisältää säännökset rikoksen esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista, muun muassa vangitsemisesta, takavarikosta sekä telepakkokeinoista ja teknisestä tarkkailusta. Poliisilaki säätelee yleisesti poliisin toimintaa ja

toimivaltuuksia, ja sen lisäksi siinä säädetään poliisin tiedonhankinnasta rikosten ennalta estämisessä, missä tarkoituksessa voidaan käyttää muun muassa salaisia telepakkokeinoja. (Oikeusministeriö - Vireillä - Toimikunnat ja työryhmät.)

Kaikkia kolmea lakia on niiden voimaantulon jälkeen muutettu useaan kertaan. Vuonna 1995 pakkokeinolakiin lisättiin telepakkokeinoja koskeva 5a luku. Vuonna 2004 tuli voimaan esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön laaja osittaisuudistus, jonka yhteydessä pakkokeinolakiin tehtiin useita pakkokeinojen käytön edellytyksiä koskevia muutoksia. Eräiden pakkokeinojen epäilykynnystä alennettiin siten, että todennäköisten syiden sijasta edellytetään, että on syytä epäillä. Telepakkokeinoihin tehtiin lakiin lukuisia muutoksia, joilla muun muassa tehtiin mahdolliseksi matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen ja teknisen kuuntelun kohdistaminen pysyvään asumiseen tarkoitettuun tilaan. Lakiin otettiin myös määräys julkisesta asiamiehestä, jonka tehtävänä on valvoa kuuntelun kohteiden etuja asioissa, joissa on kysymys asuntoon suunnatusta teknisestä kuuntelusta. Muutoksilla on siten pyritty ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden tehokkaampaan tutkintaan, mutta toisaalta myös pakkokeinojen, erityisesti telepakkokeinojen käytön valvonnan kehittämiseen. (Helminen ym. 2006, 2-3, 481.)

Osittaisuudistusten vuoksi laeista on muodostunut osin sekava ja vaikeasti hallittava kokonaisuus, minkä vuoksi 12.3.2007 asetettiin toimikunta valmistelemaan ehdotusta esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistukseksi. Uudistuksen tavoitteena on selkiyttää lainsäädäntökokonaisuutta ja uudistaa viranomaisten toimivaltuuksia siten, että sekä rikostorjunnan tehokkuus että perus- ja ihmisoikeudet otetaan huomioon. Toimikunnan tehtävänä on erityisesti selvittää salaisten pakkokeinojen käytön ja poliisin tiedonhankinnan edellytyksiä ja niihin liittyviä oikeussuojajärjestelyjä. Muun muassa takavarikkoa koskevissa säännöksissä on tarkoitus kiinnittää huomiota erityisesti tietotekniikan kehittymiseen. Toimikunnan ehdotuksen oli alunperin määrä valmistua lokakuussa 2008, mutta määräaika on pidennetty 31.3.2009 asti. (Oikeusministeriö - Vireillä - Toimikunnat ja työryhmät.)

3.3 Muu lainsäädäntö

Pakkokeinoasioiden käsittelyyn liittyviä säännöksiä sisältyy myös muun muassa lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja oikeudenkäymiskaareen. Puolustajan määräämistä koskevat säännökset sisältyvät oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ään, jonka mukaan rikoksesta epäillyllä on oikeus pyynnöstään saada puolustaja, jos hän on pidätettynä tai vangittuna. Puolustajan määrää sama tuomioistuim, joka on toimivaltainen rikosasiassa (ROL 2:4). Syytteen nostamisen määräaikoja koskevien säännösten mukaan vangittua tai matkustuskieltoon määrättyä koskevan rikosasian pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa syytteen nostamisesta, ellei tuomioistuim erityisen, pääkäsittelyn valmisteluun

liittyvän syyn vuoksi määrää syytteen käsittelylle pidempää määräaikaa (ROL 5:13.) Lisäksi pakkokeinoasioissa noudatetaan muun muassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain säännöksiä oikeudenkäynnin kielestä ja tuomioistuimen ratkaisusta sekä oikeudenkäymiskäärin säännöksiä tiedoksiannosta ja muutoksenhakumenettelystä.

4 OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUS

4.1 Oikeudenkäynnin julkisuus perusoikeutena

Oikeudenkäynnin julkisuus on jokaiselle kuuluva perusoikeus ja osa kansalaisten oikeusturvaa. Vuonna 1995 voimaan tullessa perusoikeusuudistuksessa vahvistettiin ensimmäisen kerran perustuslaintasoisesti, että yksityisillä henkilöillä on tiettyjä menettelyllisiä perusoikeuksia julkisen vallan erilaisissa menettelyissä. Nämä oikeudet on kirjattu perustuslain 21 §:ään, jonka mukaan henkilöllä on oikeus saada asiansa käsitellyksi toimivaltaisessa viranomaisessa, oikeus muutoksenhakuun lainkäyttöelimestä ja oikeus käsittelyn asianmukaisuuteen ja viivytyksettömyyteen. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. (Leppänen 1996, 239-243.)

Oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumiseen vaikuttavat perustuslain 21 §:n lisäksi useat muut perusoikeussäännökset, joista osa toimii julkisuutta edistävästi ja osa sitä rajoittavasti. Nämä vastakkaiset tavoitteet on pyrittävä toteuttamaan samanaikaisesti niin hyvin kuin mahdollista. Oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta tärkeitä ovat erityisesti perustuslain 10 §:n säännös yksityiselämän suojasta, 12 §:n säännökset sananvapaudesta ja viranomaisten hallussa olevien asiakirjojen ja muiden tallenteiden julkisuudesta sekä lisäksi 6 §:n säännös kansalaisten yhdenvertaisuudesta lain edessä ja 7 §:n säännös oikeudesta ihmisarvoiseen kohteluun. (HE 13/2006, 9-10.)

Yksityiselämän suojaan liittyy myös kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuuden loukkaamattomuus. Yksityisyyden suojaa koskevat säännökset merkitsevät usein oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamista silloin, kun julkisuus loukkaisi sitä liiallisesti. Lailla on kuitenkin mahdollisuus säätää välttämättömistä rajoituksista yksityisyyden suojaan esimerkiksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta koskevien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja vapaudenmenetyksen aikana. (HE 13/2006, 9-10.)

Toisaalta oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat perustuslain 12 §:n säännökset sananvapaudesta ja julkisuudesta. Sananvapaus merkitsee oikeutta ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Julkisuussäännöksen mukaan puolestaan jokaisella on oikeus saada tieto viranomaisen hallussa

olevasta julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta silloinkin, kun asiakirja ei koske henkilöä hänen omassa asiassaan. Sananvapauden konkreettisen toteutumisen kannalta on tärkeää, ettei ihmisten oikeutta tietoon perusteettomasti rajoiteta. Tämä koskee myös oikeudenkäyntiin liittyviä tietoja ja tuomioistuinten hallussa olevia asiakirjoja, joten sananvapautta ja julkisuutta koskevien säännösten voidaan katsoa perustelevan ja laajentavan oikeudenkäynnin julkisuutta. (HE 13/2006, 9-10.)

Perusoikeussäännösten lisäksi on oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia tärkeitä säännöksiä myös Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa. Näiden säännösten johtavana periaatteena on korostaa oikeudenkäynnin julkisuutta, millä tarkoitetaan erityisesti istunto- käsittelyjen ja ratkaisujen julkisuutta. Toisaalta sopimuksissa mahdollistetaan oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittaminen, jos siihen katsotaan olevan tärkeitä syitä. Oikeudenkäynnin julkisuus ei siten kansainvälisten sopimustenkaan mukaan ole itseisarvo, vaan siihen voidaan tehdä poikkeuksia muiden tärkeiden etujen sitä vaatiessa. (HE 13/2006, 10.)

4.2 Oikeudenkäynnin julkisuuden osa-alueet

Oikeudenkäynnin julkisuus on osa yleistä viranomaisten toiminnan julkisuusperiaatetta, ja se voidaan jakaa neljään osa-alueeseen eli diaarijulkisuuteen, käsittelyjulkisuuteen, ratkaisujulkisuuteen ja asiakirjajulkisuuteen. Nämä tarkoittavat, että kenellä tahansa on oikeus saada tieto oikeudenkäynneistä, olla läsnä tuomioistuinten suullisissa käsittelyissä, saada tieto tuomioistuinten tekemistä ratkaisuista ja tutustua oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Oikeudenkäynnin julkisuus on toisaalta yleisöjulkisuutta eli yleisön oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä ja saada tietoja oikeudenkäynnistä, ja toisaalta asianosaisjulkisuutta eli oikeudenkäynnin osapuolena olevan asianosaisen vastaava oikeus. Asianosaisjulkisuus on keskeinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osa-alue, ja se liittyy kiinteästi asianosaisen oikeuteen tulla kuulluksi ja esittää näkemyksensä omassa asiassaan. Yleisöjulkisuuden toteutumisessa tärkeä rooli on tiedotusvälineillä. Kaikkiaan julkisuusperiaatteella on erittäin tärkeä merkitys julkisen vallan käytön valvonnan sekä kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaamisessa. (HE 13/2006, 4-5.)

4.3 Oikeudenkäynnin julkisuus pakkokeinoasioissa

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen pakkokeinoasioiden käsittelyssä sovelletaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännöksiä. Lain 16 §:ssä on erityissäännökset pakkokeinoasioiden käsittelyn, oikeudenkäyntiasiakirjojen ja ratkaisun julkisuudesta. Pakkokeinoasioissa oman erityisen ryhmänsä muodostavat ns. salaiset pakkokeinot, jotka tulevat pääsääntöisesti julkiseksi vasta, kun pakkokeinon käytöstä on ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai toimenpiteen kohteena olevalle.

Perustietojen julkisuutta koskevien säännösten mukaisesti pakkokeinoasiasta on ilmoitettava perustietoina mm. asianosaiset, epäillyn rikoksen nimike ja se, minkä tyyppisestä pakkokeinosta on kysymys. Tiedot ovat julkisia heti. Poikkeuksen perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohdasta muodostavat salaiset pakkokeinot, joissa perustiedotkin tulevat julkisiksi vasta, kun pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava epäillylle. (YTJulkL 2:4-5.)

Pakkokeinoasiassa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat voidaan määrätä pidettäväksi salassa pakkokeinovaatimuksen esittäjän pyynnöstä tutkinnallisista syistä tai epäillyn omasta pyynnöstä enintään syyteasian käsittelyyn saakka tai kunnes asia on jätetty sillensä. Vastoin epäillyn pyyntöä oikeudenkäyntiasiakirja voidaan määrätä julkiseksi vain painavasta syystä. Jos pakkokeinoasiassa ei anneta salassapitomääräystä, asiakirjat ovat julkisia, elleivät ne ole lain 9 §:n mukaan suoraan lain nojalla salaisia tai ellei tuomioistuim ole lain 10 §:n nojalla määrännyt niitä salassa pidettäväksi. Ns. salaisissa pakkokeinoissa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat kuitenkin julkisiksi viimeistään silloin, kun pakkokeinon käytöstä on ilmoitettava rikoksesta epäillylle. (YTJulkL 16 §.3-4, 7 §, 9 § ja 10 §.)

Käsittelyn julkisuuteen sovelletaan YTJulkL:n säännöksiä, joiden mukaan asian käsittely on julkinen, ellei suljettua käsittelyä koskevasta 15 §:n yleissäännöksestä tai 16 §:n pakkokeinoja koskevasta erityissäännöksestä muuta johdu. Erityissäännöksen mukaan tuomioistuim voi pakkokeinovaatimuksen esittäjän vaatimuksesta tutkinnallisista syistä tai epäillyn omasta pyynnöstä tai jos tuomioistuim muutoin katsoo siihen olevan tarvetta päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain painavasta syystä. Päätös suljetusta istunnosta on kuitenkin tehtävä julkisessa istunnossa, jossa myös yleisö saa olla läsnä ja julkisuutta koskevan ratkaisun perustelut ovat julkisia. Ns. salaiset pakkokeinoasiat käsitellään ja ratkaisu julistetaan yleisön läsnä olematta. (YTJulkL 15 §, 16.2 § ja 16.4 §.)

Päätös oikeudenkäyntiasiakirjojen pitämisestä salassa ei koske pakkokeinoasian päätöstä. Päätöksen määrittäminen salassapidettäväksi on mahdollista vain, jos YTJulkL 24 §:ssä säädetyt kriteerit ovat olemassa. Mikäli päätöksestä ilmenee sellaisia tutkinnallisia tietoja, joiden salassa pitämisestä asiassa on toimitettu suljettu suullinen käsittely, päätös voidaan määrätä pidettäväksi salassa syyteasian käsittelyyn saakka tai kunnes asia on jätetty sillensä. Kuitenkin myös pakkokeinoasiassa tuomioistuimen ratkaisun lopputulos ja lainkohdat ovat aina julkisia. Salaisten pakkokeinojen päätös tulee julkiseksi samalla tavoin kuin muutkin salaisiin pakkokeinoasioihin liittyvät oikeudenkäyntiasiakirjat. (YTJulkL 16.3 ja 16.4 §.)

5 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS

Yleisiä tuomioistuimia ovat alioikeutena kärjäoikeus, ylioikeutena hovioikeus ja ylimpänä oikeusasteena korkein oikeus. Kärjäoikeudet käsittelevät rikos-, riita- ja hakemusasioita. Niiden ratkaisuksista voidaan yleensä valittaa hovioikeuteen, jonka ratkaisuun voi edelleen hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta, jos korkein oikeus antaa valitusluvan.

Kärjäoikeuslain 1 §:n mukaan kärjäoikeudessa on laamannin virka ja kärjätuomarin virkoja. Laamannin ja kärjätuomarin nimittämisestä ja kelpoisuusvaatimuksista säädetään tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa. Laamanni on hallintoasioissa viraston päällikkö.

Kärjäoikeudessa voi lisäksi olla kärjäviskaalin virkoja sekä notaareita. Kärjäviskaalin on oltava oikeustieteen kandidatin tutkinnon suorittanut henkilö, jolla on kokemusta tuomarin tehtävän hoitamisesta. Hovioikeus nimittää kärjäviskaalin. Notaarin on oltava oikeustieteen kandidatin tutkinnon suorittanut ja hänen on vannottava tuomarin vala tai annettava vastaava vakuutus. Määräyksen notaariksi antaa laamannin esityksestä hovioikeus. Notaarin tehtävät on järjestettävä siten, että hän perehtyy kärjäoikeuden toimintaan ja saa kokemusta tuomarin tehtävistä. (KärjäoikeusL 3a §, 4 § ja 14-16 §.)

Lainkäyttöhenkilöstön lisäksi kärjäoikeudessa on mm. hallintopäällikön, osastosihteerin, kärjäsihteerin, haastemiehen ja toimistosihteerin virkoja (KärjäoikeusA 5 §).

Kärjäoikeuteen voidaan perustaa osastoja eri lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen ja käsittelyn sujuvuuden turvaamiseksi. Osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta määrätään kärjäoikeuden työjärjestyksessä. (KärjäoikeusL 18a §.)

Suomessa on tällä hetkellä 51 kärjäoikeutta. Kärjäoikeusverkoston uudistamisen myötä yleisten alioikeuksien määrä vähenee 1.1.2010 lukien siten, että kärjäoikeuksia on 27. Uudistus ei vaikuta Vantaan kärjäoikeuteen, jonka tuomiopiirinä on edelleen Vantaan kaupunki, eikä merkittävästi myöskään Tuusulan kärjäoikeuteen, johon uudistuksen myötä liitetään ainoastaan Pornaisten kunta.

5.1 Vantaan kärjäoikeus

Vantaan kärjäoikeuden tuomiopiirinä on Vantaan kaupunki ja se kuuluu Helsingin hovioikeuspiiriin. Kärjäoikeuden väestöpohja on noin 190 000 asukasta. Vuonna 2007 Vantaan kärjäoikeudessa oli 18 vakituista tuomarinvirkaa, joista 16 toimi kärjätuomarina ja yksi maa-oikeusasioiden vastuutuomarina. Lisäksi oli yksi maa-oikeusinsinöörin virka. Kansliahenkilökunnan virkoja oli 36 ja haastemiehen virkoja yhdeksän. Toimistosihteereistä 18 toimi kärjäsihteerin

tehtävissä käräjätuomarin tai kärjäviskaalin työparina, seitsemän henkilöä hakemus- ja summaaristen asioiden sihteerin tehtävissä ja loput yleissihteerin tehtävissä. Notaareita on kuusi ja he työskentelevät kärjäoikeudessa vuoden kerrallaan.

Vantaan kärjäoikeudessa toteutettiin keväällä 2008 organisaatiouudistus, josta lähtien siellä on toiminut kolme osastoa. Yksi osastoista käsittää hallinnolliset asiat ja kaksi muuta ovat lainkäyttöosastoja. Kummallakin lainkäyttöosastolla toimii neljä riita-asioiden tuomaria sihteereineen ja neljä rikosasioiden tuomaria sihteereineen sekä kolme notaaria ja haastemiehiä. Molemmilla lainkäyttöosastoilla käsitellään rikos- ja pakkokeinoasioita, työriitoja ja insolvenssiasioita sekä perhe- ja hakemusasioita. Summaarisia ja riidattomia hakemusasioita käsitellään ainoastaan osastolla 2. Maa-oikeusasiat käsitellään osastolla 3. Myös kiinteistöasiat käsitellään tällä hetkellä osastolla 3, mutta ne tulevat siirtymään Maanmittauslaitokseen vuoden 2010 alusta. (Vantaan kärjäoikeuden työjärjestys 2008)

Vuonna 2007 Vantaan kärjäoikeuteen saapui yhteensä 22 013 asiaa, joista 374 oli pakkokeinoasioita. Vuodesta 2003 vuoteen 2007 pakkokeinoasioiden määrässä ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Vuonna 2007 pakkokeinoasioiden keskimääräinen käsittelyaika oli kaksi kuukautta. Käsittelyaika tarkoittaa koko aikaa asian vireille tulosta sen lopulliseen ratkaisuun saakka. (Vantaan kärjäoikeuden toimintakertomus 2007)

5.2 Tuusulan kärjäoikeus

Tuusulan kärjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvat Järvenpää, Kerava, Tuusula ja Mäntsälä sekä 1.1.2010 lukien Pornainen. Kärjäoikeus kuuluu Helsingin hovioikeuspiiriin ja sen väestöpohja on noin 126 000 asukasta. Kärjäoikeudessa oli vuoden 2007 lopussa 43 vakinaista virkaa, joista lainkäyttöhenkilöstöä oli laamannin lisäksi 10 käräjätuomaria, yksi kärjäviskaali ja kolme notaaria. Kansliahenkilöstöä oli 23 ja haastemiehiä viisi.

Kärjäoikeuden organisaatio koostuu kahdesta lainkäyttöosastosta ja hallinto-osastosta. Osastojaon ulkopuolella toimii haastemiesyksikkö suoraan laamannin alaisuudessa. Kummallakin lainkäyttöosastolla työskentelee viisi käräjätuomaria, jotka kaikki käsittelevät sekä rikos- että riita-asioita sekä myös riitaisia hakemusasioita. Työnjakoa on toteutettu osastojen kesken siten, että tietyn tyyppiset asiat keskitetään eri osastoille, esimerkiksi kiinteistöriidat osastolle 2 ja lastenhuoltoriidat osastolle 1. Pakkokeinoasioita käsittelee kumpikin lainkäyttö-osasto ja niillä työskentelevät käräjätuomarit ja heidän sihteerinsä.

Vuonna 2007 Tuusulan kärjäoikeuteen saapui yhteensä 13 824 asiaa, joista 118 oli pakkokeinoasioita. Verrattaessa saapuneiden pakkokeinoasioiden määriä vuosina 2003-2007 voidaan todeta, että vuonna 2004 ja 2005 asioita saapui eniten eli hieman yli 160, minkä jälkeen

niiden määrä on jonkin verran laskenut. Pakkokeinoasiat tulevat vireille pääasiallisesti Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisilaitokselta ja Kanta-Hämeen syyttäjänvirastosta, mutta joissakin tapauksissa myös Keskusrikospoliisista. Pakkokeinoasioiden käsittelyajat vuonna 2007 olivat keskimäärin 1,1 kuukautta, mikä alittaa selvästi Helsingin hovioikeuspiirin keskimääräisen käsittelyajan 2,9 kuukautta. (Tuusulan käräjäoikeuden toimintakertomus 2007.)

5.3 Pakkokeinoasioiden käsittely Vantaan ja Tuusulan käräjäoikeuksissa

Sekä Vantaan että Tuusulan käräjäoikeudessa pakkokeinoasioiden hoitaminen on järjestetty vuoroperiaatteen mukaisesti: käräjätuomarit käsittelevät vuorollaan viikon ajan pakkokeinoasioita ja heidän sihteerinsä toimivat pakkokeinosihteereinä. Vantaan käräjäoikeudessa päivystävä tuomari käsittelee kaikki viikon aikana saapuvat pakkokeinoasiat, kun taas sihteerien päivystys on jaettu kahdelle sihteerille siten, että toinen hoitaa telepakkokeinoihin liittyvät tehtävät ja toinen muihin pakkokeinoasioihin liittyvät tehtävät. Tuusulan käräjäoikeudessa kaikki käräjätuomarit toimivat vuorollaan pakkokeinopäivystäjänä, joka käsittelee kaikki viikon aikana tulevat pakkokeinoasiat ja hänen käräjäsihteerinsä toimii pakkokeinosihteerinä. Sekä Vantaalla että Tuusulassa pakkokeinotuomarit toimivat vuorollaan myös viikonloppupäivystäjinä Helsingin hovioikeuspiirin päivystyslistan mukaisesti.

Vantaan käräjäoikeudessa notaarit hoitivat aiemmin pakkokeinoasioita samaan tapaan kuin pakkokeinosihteerit nykyään. Juuri taloon tulleen uuden notaarin tehtävänä oli toimia pakkokeinonotaarina pari kuukautta kerrallaan. Ongelmia syntyi, koska pakkokeinojen käsittelijät vaihtuivat jatkuvasti. Jossain vaiheessa suunniteltiin, että pakkokeinotehtävät uskottaisiin yhdelle käräjäsihteerille. Suunnitelmasta kuitenkin luovuttiin ja pakkokeinoasioita alkoivat hoitaa kaikki silloisen rikososaston viisi käräjäsihteeria ja heidän lisäksi kaksi riita-asioiden sihteeria. Telepakkokeinoja sen sijaan alkoi hoitaa yksi käräjäsihteer, joka tämän tehtävän lisäksi hoiti rikosasioiden kirjallista menettelyä. Myöhemmin telepakkokeinotehtävätkin siirtyivät muita pakkokeinoja hoitaville sihteeereille. Vuoden 2008 organisaatiouudistuksesta lähtien pakkokeinoja ovat hoitaneet rikosasioiden käräjäsihteerit, joita on nykyisessä organisaatiossa kahdeksan. Sen sijaan Tuusulassa pakkokeinoasiat ovat kuuluneet käräjäsihteerien työnkuvaan jo usean vuoden ajan.

Sekä Vantaan että Tuusulan käräjäoikeudessa on nimetty pakkokeinoasioiden vastuutuomari. Vantaalla on nimetty myös pakkokeinojen vastuusihteer, joka ei kuitenkaan toimi telepakkokeinoasioiden vastuusihteerinä. Vantaalla onkin ilmennyt tarvetta myös telepakkokeinojen vastuusihteerin nimeämiseen.

Tuusulan käräjäoikeudessa johtoryhmä jakaa päivystysviikot osastoille yleensä viiden viikon jaksoissa ja vuoroviikkojärjestys sovitaan osastoilla käräjätuomareiden kesken. Vantaalla

pakkokeinotuomarit jakavat pakkokeinoviihkeit keskenään osastonjohtajan johdolla ja sihteerien lähiesimies tekee sihteeille ehdotuksen pakkokeinovuoroista saatuaan tuomareiden vuorolistan.

Pakkokeinoasioiden määrään ja laatuun Vantaan käräjäoikeudessa vaikuttaa merkittävästi se, että Helsinki-Vantaan lentokenttä sijaitsee Vantaan käräjäoikeuden tuomiopiirin alueella, ja mm. maahantulorikoksia ja huumausainerikoksia käsitellään paljon. Tuusulan käräjäoikeudessa käsiteltävät pakkokeinoasiat koostuvat pääasiassa vangitsemisasiosta, telepakkokeinoista sekä takavarikko-, hukkaamiskielto- ja vakuustakavarikkoasioista.

Pakkokeinoasioiden käsittelyssä noudatetaan laissa säädettyjä menettelytapoja. Tämän lisäksi käytännön työtehtävissä noudatetaan käräjäoikeuden sisällä vakiintuneita työtapoja. Käräjäoikeuksissa käytetään Sakari-diariointi- ja asianhallintajärjestelmää ja siihen liittyvää asiakirjojen tuottamis- ja hallintajärjestelmää. Oikeusministeriö on antanut järjestelmän kirjaamisohjeet, joiden tarkoituksena on varmistaa hyvä tiedonhallintatapa. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että järjestelmän merkinnöillä ja muilla menettelyillä mahdollistetaan julkisen ja salaisen tiedon erottaminen. Myös tietojen eheydellä eli tietojen sisäisellä ristiriidattomuudella, kattavuudella, ajantasaisuudella ja oikeellisuudella on tärkeä merkitys. Sen vuoksi käräjäoikeuksissa diaaria on pidettävä keskenään samalla tavalla, jotta sen avulla voidaan pyydettyä antaa oikeita ja vertailukelpoisia tietoja. (Oikeusministeriö 2005. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

6 KÄRÄJÄOIKEUDESSA ENNEN SYYTETTÄ KÄSITELTÄVÄT PAKKOKKEINOASIAT

Rikosprosessi on lailla säännelty menettely, jonka tarkoituksena on toteuttaa epäillyn rikosoikeudellista vastuuta rikokseksi katsottavan teon seurauksena. Laajassa mielessä rikosprosessiin kuuluvat myös oikeudenkäyntiä edeltävät alkuvaiheet eli poliisin rikosepäilyn vuoksi suorittama esitutkinta, virallisen syyttäjän suorittama syyteharkinta ja syytettä koskeva päätöksenteko. Esitutkinnan avulla kootaan ja tallennetaan tuomioistuinkäsittelyä varten tarpeellinen oikeudenkäyntiaineisto ja selvitetään myös mahdollinen asianomistajan yksityisoikeudellinen korvausvaatimus. Näin ollen esitutkinnalla ja siihen liittyvillä pakkokeinoilla on tärkeä merkitys rikosoikeudenkäynnin valmistelun ja oikeudenkäynnin toteutumisen sekä seuraamusten täytäntöönpanon turvaamisessa. Rikosasioiden käsittely tuomioistuimessa edellyttää kaiken asiassa esitettävän todistelun selvittämistä ennen syytteen nostamista, jotta oikeudenkäynti muodostuisi riittävän nopeaksi ja varmaksi. (Lappalainen ym. 2007.)

6.1 Vangitseminen

Vangitsemisen avulla pyritään turvaamaan esitutinnan suorittaminen ja loppuunsaattaminen sekä syyteasian oikeudenkäynti ja rangaistuksen täytäntöönpano pitämällä rikoksesta epäiltyä säilössä. Vangitsemisella voidaan estää se, ettei rikoksesta epäilty pakene, hävitä todisteita tai vaikeuta rikoksen tutkintaa esimerkiksi asiassa kuultavia henkilöitä painostamalla tai ettei hän jatka rikollista toimintaa. (Helminen ym. 2006, 547-548.)

Vangitseminen on voimakkaimmin henkilön vapauteen puuttuva pakkokeino, minkä vuoksi siitä päättää aina tuomioistuin. Vangitsemisen edellytykset ovat samat kuin pidättämisen edellytykset. Vangitseminen merkitsee kuitenkin pitkäkestoisempaa vapaudenriistoa, ja sen vuoksi epäillyllä tulee olla mahdollisuus esittää omat näkökantansa vangitsemisen perusteista tuomioistuimelle, jonka tulee arvioida vangitsemisen edellytysten täyttyminen. (Jokela 2003, 158, 160.)

6.1.1 Edellytykset

Pakkokeinolain 1 luvun 8 §:n mukaan vangitsemisen edellytykset ovat samat kuin saman luvun 3 §:ssä säädetty pidättämisen edellytykset. Rikoksesta todennäköisin syin epäilty voidaan vangita, jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Tällöin ei muita edellytyksiä tarvita. (PKL 1:3.1/1.)

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty voidaan vangita myös, jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja lisäksi on perusteltua syytä epäillä, että epäilty lähtee pakoon tai muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa (PKL 1:3.1/2).

Vaikka todennäköisin syin epäilyä ei olisi, henkilö voidaan kuitenkin vangita, jos on syytä epäillä häntä rikoksesta ja muut edellä mainitut vangitsemisen edellytykset ovat olemassa. Lisäksi vangitsemisen on oltava odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Mikäli vangitseminen on tapahtunut alemman epäilykynnyksen perusteella, tuomioistuimen on otettava vangitsemisasia uudelleen tutkittavaksi viipymättä ja viimeistään viikon kuluttua vangitsemispäätöksestä. (PKL 1:8.2 ja 1:18a.2.)

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty, jonka luovuttamista Suomeen tullaan pyytämään, saadaan vangita, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja jos on perusteltua syytä epäillä, ettei hän saavu vapaaehtoisesti Suomeen syytetoimenpiteitä varten (PKL 1:8.3).

Lisäksi todennäköisin syin epäilty voidaan vangita myös, jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään ja osoitettaan sekä jos epäillyllä ei ole vakituista asuntoa Suomessa ja hän todennäköisesti karttaisi esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa poistumalla maasta (PKL 1:3.1/3 ja 4).

Kohtuuttoman vangitsemisen kieltö

Pakkokeinolain 1 luvun 26a §:ään on otettu kohtuuttoman vangitsemisen kieltö. Sen mukaan ketään ei saa vangita, jos se olisi kohtuutonta asian laatu, rikoksesta epäillyn ikä tai muut henkilökohtaiset olot huomioon ottaen. Vangitseminen voi olla kohtuutonta esimerkiksi rikoksesta epäillyn ollessa hyvin iäkäs tai sairas. Tällöin epäilty voidaan vangitsemisen sijasta määrätä matkustuskieltoon. Arviointiin vaikuttaa myös sen rikoksen laatu, johon henkilön epäillään syyllistyneen.

6.1.2 Toimivaltaiset viranomaiset ja asian käsittely

Toimivaltainen tuomioistuin on syyteasian käsittelevä eli rikoksenteleopaikan mukaan määräytyvä tuomioistuin. Vangitsemisasiä voidaan kuitenkin ennen syytteen nostamista käsitellä myös pidätetyn kiinniottamispaikan tai säilyttämispaikan käräjäoikeudessa taikka päivystävässä käräjäoikeudessa. Vangitsemisvaatimus käsitellään yhden tuomarin kokoonpanossa. (PKL 1:9.)

Esitutinnan aikana vangitsemisvaatimuksen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies tai syyttäjä. Kun asia on esitutinnan päätyttyä siirretty syyttäjälle, vangitsemisvaatimuksen tekemisestä päättää syyttäjä. Tuomioistuin ei saa omasta aloitteestaan määrätä rikosasian vastaajaa vangittavaksi. Vangitsemisvaatimus on tehtävä kirjallisesti. Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta saadaan tehdä myös suullisesti tai puhelimitse, mutta se on viipymättä vahvistettava kirjallisesti. (PKL 1:10 ja 12.)

Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista (PKL 1:13). Vaatimuksessa on yksilöitävä vangittavaksi vaadittu henkilö, epäilty rikos ja perusteet vaatimukselle. Tuomioistuimen on otettava vangitsemisvaatimus käsiteltäväksi viipymättä; pidätettyä koskeva vaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta (PKL 1:14.) Jos määräaika päättyy pyhäpäivänä tai lauantaina, käsittelyä ei saa siirtää arkipäivään. Vaatimus voidaan siten tehdä ja vangitsemiskäsittely pitää viikonloppunakin päyvästävässä käräjäoikeudessa. (Helminen ym. 2006, 543.)

Istunnossa on oltava läsnä vangitsemisvaatimuksen tehnyt tai hänen määräämäänsä virkamies. Jos vangittavaksi vaadittu on pidätetty, häntä on kuultava henkilökohtaisesti vangitsemisvaatimuksesta. Vangittavaksi vaaditulle, joka ei ole pidätetty, on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi vaatimuksesta. Vangittavaksi vaaditulle on myös varattava tilaisuus käyttää avustajaa tai pyynnöstä määrättävä puolustaja asian käsittelyyn. (PKL 1:15.)

Vangitseminen poissaolevana

Pakkokeinolain 1 luvun 15 §:n 3 momentin vangitsemisvaatimus voidaan kohdistaa myös rikoksesta epäiltyyn henkilöön, joka ei ole pidätetty. Tuomioistuimien voi määrätä epäillyn vangittavaksi varaamatta hänelle tilaisuutta tulla kuulluksi asiassa, jos hän esimerkiksi on tietymättömissä tai välttelee esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä. Vangitsemismääräyksen täytäntöönpanosta on viipymättä ilmoitettava määräyksen antaneelle tuomioistuimelle, jonka on otettava vangitsemisasiasta uudelleen tutkittavaksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottosta (PKL 1:15.3, 1:19.)

6.1.3 Päätös vangitsemisasiassa

Tuomioistuimen on vangitsemispäätöksessä mainittava tiedot rikoksesta ja vangitsemisen perusteet. Jos vangitsemisvaatimus hylätään, epäilty on määrättävä päästettäväksi heti vapaaksi, ellei muita syitä kiinni pitämiselle ole. Jos vangitsemisvaatimus hyväksytään, päätöksessä on myös asetettava määräaika, jonka kuluessa syyte on nostettava. Lisäksi tuomioistuimien voi vangitsemisen yhteydessä päättää vangitsemisvaatimuksen tekijän, syyttäjän tai vankilan johtajan esityksestä tutkintavangin yhteydenpitoa koskevasta rajoituksesta, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Päätös vangitsemisasiassa on julistettava heti käsittelyn päätyttyä. (PKL 1:18, 1:18b ja 1:21.)

Jos vangitsemisvaatimus ja syyte käsitellään eri tuomioistuimissa, on vangitsemispäätöksen tehneen tuomioistuimen heti ilmoitettava päätöksestä syytteen käsittelevälle tuomioistuimelle, jonka on viipymättä määrättävä syytteen nostamisen määräaika (PKL 1:20 ja 21).

Muutoksenhaku

Vangitsemisasiasta annettuun päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Sen sijaan vangittu voi ilman määräaikaakaan kannella vangitsemispäätöksestä hovioikeuteen, jonka tulee käsitellä kantelu kiireellisenä. Syytteen nostamiselle määrättyä aikaa ja määrääjän pidentämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. (PKL 1:27.)

6.1.4 Syytteen nostamisen määräajan pidentäminen

Jos syytettä ei voida nostaa asetetussa määräajassa, tuomioistuin voi syyttäjän mainitun ajan kuluessa tekemästä pyynnöstä pidentää määräaikaa. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnön johdosta. Asia voidaan käsitellä vangitun poissaolosta huolimatta, jos vangittu ei halua tulla henkilökohtaisesti kuulluksi tai jos tuomioistuin ei muuten pidä hänen kuulemistaan tarpeellisena. (PKL 1:20.2.)

Pakkokeinolaissa syytteen nostamisen määräaika on määritelty vain siten, ettei määräaika saa olla pidempi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi.

6.1.5 Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Vangitsemisasia on käsiteltävä uudelleen vangitun pyynnöstä viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kirjallisen pyynnön esittämisestä. Asiaa ei kuitenkaan tarvitse ottaa käsiteltäväksi ennen kuin kaksi viikkoa on kulunut edellisestä käsittelystä. Tuomioistuimen on myös oma-aloitteisesti otettava vangitsemisasia uudelleen tutkittavaksi, jos siihen on aihetta edellisen käsittelyn jälkeen ilmi tulleen seikan johdosta. Tutkinnanjohtajalla on velvollisuus ilmoittaa tuomioistuimelle tällaisesta uudesta seikasta. Jos vangitseminen on perustunut alempaan näyttökynnykseen, tuomioistuimen on otettava asia uudelleen tutkittavaksi viimeistään viikon kuluttua vangitsemispäätöksestä. Asiaa uudelleen käsiteltäessä vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Vangitun läsnäolo ei kuitenkaan ole pakollista, mutta jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä, hänet tuodaan tuomioistuinkäsittelyyn. (PKL 1:22.)

6.1.6 Vangitun vapauttaminen

Kun tuomioistuin käsitellessään vangitun pitämistä edelleen vangittuna katsoo, ettei edellytyksiä vangittuna pitämiseen enää ole, sen on määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi (PKL 1:24.1).

Vangitsemisvaatimuksen tehneen virkamiehen tai syyttäjän on tehtävä viipymättä tuomioistuimelle esitys vangitun vapauttamisesta, jos vangittuna pitämiseen ei ole enää perusteita. Vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi myös, ellei syytettä ole nostettu määräajassa eikä ole myöskään pyydetty määräajan pidentämistä. Kun on kyse vangitun päästämisestä vapaaksi, istuntokäsittelyä ei tarvitse järjestää eikä vangittua ja hänen avustajaansa tarvitse kuulla. Sen sijaan pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos tuomioistuin ryhtyy oma-aloitteisesti käsittelemään vapauttamista. (PKL 1:24.2.)

6.2 Matkustuskielto

Matkustuskielto on vangitsemista lievempi pakkokeino. Se on tarkoitettu käytettäväksi sellaisissa tilanteissa, joissa pidättämisen ja vangitsemisen edellytykset ovat olemassa, mutta joissa lievempi rajoitus on riittävä pakkokeinon tavoitteiden turvaamiseksi. Kieltoa on mahdollista täsmentää joustavilla määräyksillä, mikä tekee siitä käyttökelpoisen keinon varsinkin sellaisissa tapauksissa, joissa tavoitteena on rikoskierteen katkaiseminen. Toisaalta matkustuskielto ei ole kovin tehokas keino silloin, kun vaarana on epäillyn pakeneminen tai oikeudenkäynnin tai täytäntöönpanon karttaminen muutoin. (Lappalainen ym. 2007.)

Matkustuskielto ei sen sijaan tule kysymykseen silloin, kun pidättämisen tai vangitsemisen perusteena on, että epäilty kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan tai epäilty todennäköisesti poistuisi maasta. Matkustuskieltoa ei voida käyttää myöskään silloin, jos pidättämisen tai vangitsemisen erityisenä edellytyksenä olisi asian selvittämisen vaikeuttaminen jälkiä peittämällä. (Halijoki 2003, 158.)

6.2.1 Edellytykset, toimivalta ja asian käsittely

Matkustuskieltoon määräämisen edellytykset ovat lähes samat kuin vangitsemisen. Pakkokeinolain 2 luvun 1 §:n mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättämisen tai vangitsemisen sijasta määrätä matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja henkilön on syytä epäillä pakenevan tai muuten karttavan esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai täytäntöönpanoa tai jatkavan rikollista toimintaa.

Esitutinnan aikana päätöksen matkustuskiellosta voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies tai syyttäjä ja syyteharkinnan aikana syyttäjä. Tuomioistuimien päätös matkustuskiellosta käsitellessään vangitsemisasiaa, jolloin tuomioistuimien voi vangitsemisen sijasta määrätä matkustuskiellon. Tuomioistuimien päätös matkustuskiellon määräämisestä myös syytteen nostamisen jälkeen. (PKL 2:3.)

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä matkustuskieltoon määrätty henkilö voi saattaa päätöksen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tällöin tuomioistuimien voi pitää kiellon voimassa, kumota sen tai muuttaa sen sisältöä. (PKL 2:6.3.)

Matkustuskieltoasian käsittelyssä tuomioistuimissa noudatetaan pääpiirteissään samaa menettelyä kuin vangitsemisasian käsittelyssä. Asia voidaan ratkaista kieltoon vaaditun henkilön poissaolosta huolimatta. Kun on kysymys tilapäisen poistumisluvan antamisesta, käräjäoikeus voi käsitellä ja ratkaista asian kansliassa kuultuaan ensin syyttäjää. (PKL 2:9.)

6.2.2 Päätös matkustuskiellosta

Päätöksestä on käytävä ilmi epäilty rikos, matkustuskiellon peruste ja sisältö, seuraamukset kiellon rikkomisesta ja kiellon voimassaoloaika. Kieltoon määrätylle on annettava päätöksestä jäljennös. (PKL 2:4.)

Matkustuskiellon sisältönä on, että kieltoon määrätty henkilö ei saa poistua päätöksessä mainitulta paikkakunnalta tai alueelta. Hänelle ei saa myöntää passia, tai jos hänellä on passi, hänen on luovutettava se poliisille matkustuskiellon ajaksi. Työssäkäyntiä tai muuta siihen rinnastettavaa tarkoitusta varten kieltoon määrätylle voidaan kuitenkin antaa lupa poistua mainitulta alueelta sekä lisäksi hän voi tärkeästä syystä saada tilapäisen poistumisluvan. Matkustuskieltoa voidaan myös tehostaa määräyksillä, jotka esimerkiksi kieltävät henkilöä oleskelemasta tietyllä alueella tai velvoittavat hänet olemaan tiettyinä aikoina tavattavissa asunnollaan tai työpaikallaan tai ilmoittautumaan tiettyinä aikoina poliisille. (PKL 2:2.)

Matkustuskieltoa koskevaa päätöstä voidaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi tai muusta tärkeästä syystä muuttaa (PKL 2:2 ja 2:5).

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen päätökseen matkustuskieltoa koskevassa asiassa ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Sen sijaan matkustuskieltoon määrätty saa ilman määräaikaa kannella päätöksestä hovioikeuteen, jonka on käsiteltävä asia kiireellisenä. (PKL 2:10.)

6.2.3 Matkustuskiellon voimassaolo ja kumoaminen

Matkustuskielto on kumottava heti, jos sen voimassa pitämiseen ei ole enää edellytyksiä. Tutkinnanjohtaja tai syyttäjä voi kumota tekemänsä päätöksen tai jos tuomioistuin on päättänyt matkustuskiellosta, esittää kumoamista tuomioistuimelle. Myös matkustuskieltoon määrätty voi hakea tuomioistuimelta määräyksen kumoamista. Pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen kumoamista tai muuttamista. (PKL 2:6.)

Ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskielto on voimassa pääkäsittelyyn asti, ellei sitä ole määrätty päättymään aikaisemmin tai ellei sitä erikseen kumota (PKL 2:7.1).

Matkustuskielto on kumottava, jos syytettä ei ole nostettu 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuin voi pidentää syytteen nostamisen määräaikaa pidättämiseen oikeu-

tetun virkamiehen määrääjän kuluessa tekemästä pyynnöstä. Kieltoon määrätylle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnön johdosta, mutta asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. (PKL 2:6.2.)

6.3 Takavarikko

Takavarikkoon turvaudutaan usein jo rikostutkinnan alkuvaiheessa ja se kohdistuu yleensä sellaiseen esineeseen, jota tarvitaan rikosasiassa todisteena. Tämän vuoksi takavarikon edellytyksenä ei ole rikoksen erityinen törkeysaste eikä myöskään se, että tiettyä henkilöä voitaisiin epäillä rikoksesta. Takavarikon toimittaminen ei myöskään riipu siitä, onko esine epäillyn vai jonkun ulkopuolisen hallussa tai omistuksessa vai tiedetäänkö ylipäättänsä takavarikoitavan esineen omistajaa. Takavarikon kohteena on useimmiten nimenomaan esine; sen sijaan rahaa ei yleensä takavarikoida, vaan siihen on kohdistettava turvaamistoimi. (Lappalainen ym. 2007.)

Takavarikko eroaa vakuustakavarikosta ja hukkaamiskiellosta siten, että takavarikon tarkoituksena on tietyn esineen saaminen poliisin haltuun. Sen sijaan vakuustakavarikossa ja hukkaamiskiellossa on kysymys turvaamistoimista, joilla pyritään varmistamaan rikosoikeudellisen saatavan kuten sakon tai menettämisseuraamuksen tai asianomistajan vahingonkorvaussaatavan suorittaminen. (Lappalainen ym. 2007.)

6.3.1 Edellytykset ja toimivalta

Takavarikon edellytyksistä on säädetty pakkokeinolain 4 luvun 1 §:ssä. Sen mukaan esine tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety tai että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi. Takavarikko voi koskea myös tietoa, joka on tietokoneessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä tai sen tallennusalueella (data), ja datan muodossa olevaa asiakirjaa. (PKL 4:1.) Pakkokeinolaissa on omat säännökset postilähetyksen ja sähkösanoman takavarikosta sekä lähetyksen pysäyttämistä takavarikkoa varten.

Asiakirjan takavarikoimiselle on säädetty rajoituksia, jotka suojaavat sellaisten asianomaisten henkilöiden luottamuksellista suhdetta, joiden hallussa asiakirja on. Pakkokeinolaissa säädetty takavarikkokiellot vastaavat osittain oikeudenkäymiskaaren todistamiskielloja. Rajoituksia on asetettu myös rikoksesta epäillyn ja hänen lähiomaisensa hallussa olevien ja heidän välisensä tiedonannon sisältävien asiakirjojen takavarikointiin. Erityisasemassa on syytetyn oikeudenkäyntiavustaja, sillä päämiehen oikeudenkäyntiavustajalleen asian ajamista varten uskomia asiakirjoja, jotka liittyvät välittömästi avustajan tehtävän hoitamiseen, ei saa takavarikoida. (Jokela 2003, 167-168.)

Takavarikosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tuomioistuin saa päättää takavarikosta syytettä käsitellessään. (PKL 4:5.)

6.3.2 Takavarikon voimassaolo ja kumoaminen

Takavarikko on kumottava heti, kun se ei enää ole tarpeen. Kumoamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Kun tuomioistuin on päättänyt takavarikosta tai sen voimassa pitämisestä, myös kumoamisesta päättää tuomioistuin. Syyteasian ratkaistessaan tuomioistuimen on myös päätettävä, onko takavarikko pidettävä edelleen voimassa, kunnes asiasta toisin määrätään. (PKL 4:11 ja 4:14-15.)

Ennen syytteen nostamista tehty takavarikko on voimassa enintään neljä kuukautta. Tuomioistuin saa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen mainittuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa korkeintaan neljäksi kuukaudeksi kerrallaan. Epäillylle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnön johdosta. (PKL 4:11.)

Se, jota takavarikko koskee, voi saattaa tuomioistuimen päätettäväksi kysymyksen takavarikon voimassapitämisestä. Vaatimus on tehtävä kirjallisesti syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Ennen syytteen nostamista tehty vaatimus on käsiteltävä viikon kuluessa sen saapumisesta. Tuomioistuimen on varattava asianosaisille tilaisuus tulla kuulluksi, mutta poissaolo ei estä asian ratkaisemista. (PKL 4:13.)

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen takavarikkoa koskevasta päätöksestä saa valittaa erikseen, mutta valitus ei estä takavarikon toteuttamista ja voimassa pitämistä. Takavarikon voimassaoloajan pidentämisestä koskevaan päätökseen ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla. (PKL 4:16.)

6.4 Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko ovat turvaamistoimia, joiden tavoitteena on turvata rikoksen johdosta määrättävän saamisen toteutuminen. Hukkaamiskieltoon voidaan panna kiinteää tai irtainta omaisuutta, joka jää omistajansa tai haltijansa käyttöön, mutta häntä kielletään luovuttamasta esinettä. Hukkaamiskieltoa käytetään sellaisten esineiden kohdalla, joiden luovutus edellyttää rekisterimerkintää tai muuta vastaavaa toimenpidettä tai kun esine voidaan merkitä siten, että siihen kohdistuva hukkaamiskielto voidaan todeta. (Lappalainen ym. 2007.)

Jos hukkaamiskieltoa ei voida pitää riittävänä keinona saatavan turvaamiseksi, voidaan vastaava määrä irtainta omaisuutta panna vakuustakavarikkoon. Esimerkiksi tilillä oleva saatava määrätään vakuustakavarikkoon kieltämällä pankkia maksamasta saatavaa sen haltijalle. Vakuustakavarikon kohteena oleva esine otetaan täytäntöönpanossa yleensä ulosottomiehen haltuun, mutta joissakin tapauksissa se voidaan jättää omistajalle takavarikoiduksi merkittynä. (Helminen ym. 2006, 644.)

6.4.1 Edellytykset

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytyksenä on, että on olemassa vaara, että rikoksesta epäilty tai henkilö, joka voidaan tuomita rikoksesta menettämisseuraamukseen tai korvausvelvolliseksi, pyrkii välttämään seuraamusta kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla vastaavalla tavalla. Omaisuutta saadaan panna hukkaamiskieltoon enintään se määrä, joka oletettavasti vastaa tuomittavaksi tulevaa sakkoa, korvausta tai menettämisseuraamusta. Mikäli hukkaamiskieltoa ei voida pitää riittävänä keinona saamisen turvaamiseksi, voidaan vastaava määrä irtainta omaisuutta panna maksamisen vakuudeksi takavarikkoon. Turvaamistoimi voi kohdistua myös oikeushenkilön omaisuuteen, jos on syytä epäillä tämän pyrkivän kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan tai muulla vastaavalla tavalla välttämään yhteisösakon maksamista. (PKL 3:1.)

6.4.2 Toimivalta, asian käsittely ja päätös

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää se tuomioistuin, jossa rikosta koskeva syyte olisi käsiteltävä. Vaatimuksen voi ennen syytteen vireilletuloa tehdä tutkinnanjohtaja tai syyttäjä, mutta sen sijaan asianomistajalla on oikeus tehdä vaatimus itselleen tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi vasta, kun syyte on tullut vireille. Vaatimus on tehtävä kirjallisesti ja siinä on mainittava, minkä määrän arvosta vastaajan omaisuutta on määrättävä pantavaksi hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon. Asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan soveltuvin osin mitä vangitsemisvaatimuksesta on säädetty. (PKL 3:2.)

Jos vaatimus hyväksytään, tuomioistuin määrää päätöksessään, että vastaajan omaisuutta on pantava hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon tietyn rahamäärän arvosta. Tuomioistuin päättää siten vain pakkokeinon kohteena olevan omaisuuden määrästä, ja ulosottomiehen tehtävänä on ratkaista, mihin konkreettiseen omaisuuteen toimenpide kohdistetaan. (Helminen: Esitutkinta ja pakkokeinot s.650.)

Tutkinnanjohtaja tai syyttäjä voi panna omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, kunnes tuomioistuin on päättänyt asiasta. Edellytyksenä väliaikaiselle toimenpiteelle on, että pakkokeinon käytön edellytykset ovat olemassa eikä asia siedä viivy-

tystä. Väliaikaisen toimenpiteen jälkeen tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä vaatimus tuomioistuimelle viikon kuluessa väliaikaisen määräyksen antamisesta tai muutoin toimenpide peräytyy. (PKL 3:3.1.)

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevasta päätöksestä saa valittaa erikseen. Valitus ei kuitenkaan estä päätöksen täytäntöönpanoa, ellei valitusta käsittelevä tuomioistuin toisin määrää (PKL 3:7).

6.4.3 Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon voimassaolo ja kumoaminen

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko ovat voimassa neljä kuukautta. Tuomioistuimen on kumottava pakkokeino, jollei syytettä nosteta neljän kuukauden kuluessa sitä koskevan määräyksen antamisesta eikä pyyntöä syytteen nostamisen määräajan pidentämistä ole tehty samassa ajassa. Tuomioistuin voi pyynnöstä pidentää määräaika enintään neljä kuukautta kerrallaan. Hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on kumottava myös, jos maksamisen vakuudeksi asetetaan pantti tai takaus tai muuten ei ole syytä pitää pakkokeino voimassa. (PKL 3:4.)

6.5 Telepakkokeinot ja tekninen tarkkailu

Telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua koskevat säännökset ovat pakkokeinolain 5a luvussa. Telepakkokeinoissa epäilykynnys on matala, koska nämä pakkokeinot on aloitettava usein esitutkinnan varhaisessa vaiheessa. Kaikkien niiden käyttämisen edellytyksenä on, että pakkokeinon käytöllä on oletettavasti erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Erityisen tärkeä näiden pakkokeinojen käytössä on suhteellisuusperiaate eli pakkokeinojen käytön on oltava puolustettavaa ottaen huomioon rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys ja pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut seikat. (Helminen ym. 2006, 696-697.)

6.5.1 Telekuuntelu

Telekuuntelulla tarkoitetaan yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon kautta teleliittymään, sähköpostiosoitteeseen tai muuhun sellaiseen teleosoitteeseen tai telepääte-laitteeseen tulevan tai siitä lähtevän viestin kuuntelua tai tallentamista salaa viestin sisällön selvittämiseksi (PKL 5a:1). Telekuuntelu kohdistuu epäillyn lähettämiin tai vastaanottamiin viesteihin ja hänen hallussaan olevaan liittymään tai hänen oletettavasti käyttämäänsä liittymään (Niemi-Kiesiläinen 2000, 64).

Edellytykset

Telekuuntelun käytön edellytykset on säädetty pakkokeinolain 5a luvun 2 §:ssä, jossa on lueteltu ne törkeät rikokset, joiden tutkinnassa telekuuntelua voidaan käyttää, kun on syytä epäillä jotakuta mainituista rikoksista tai niiden rangaistavasta yrityksestä. Lisäksi kuuntelulla saatavilla tiedoilla on voitava olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

6.5.2 Televalvonta

Televalvonnalla tarkoitetaan salassa pidettävien tunnistamistietojen hankkimista yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon kautta teleliittymään, sähköpostiosoitteeseen, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevista tai niistä lähtevistä televiesteistä, matkaviestimen sijaintitiedon hankkimista sekä teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista (PKL 5a:1.)

Televalvonnan avulla selvitettäviä tunnistamistietoja ovat puhelinnumero tai osoitetieto, yhteyden kesto, tapahtuma-aika ja matkapuhelimen sijainti. Televalvontalupaa koskevassa hakemuksessa voi olla kyse teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta, josta viestit on lähetetty tai johon ne on vastaanotettu. Teleliittymä voidaan sulkea esimerkiksi silloin, jos halutaan estää epäiltyä soittamasta toiselle epäilylle. Televalvontaa voidaan kohdistaa vain epäillyn hallussa olevaan tai hänen käyttämäänsä teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Asianomistajan suostumuksella tuomioistuim voi antaa luvan kohdistaa televalvontaa hänen hallussaan olevaan tai muuten käyttämäänsä teleliittymään tai teleosoitteeseen silloin, kun se on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. (Helminen ym. 2006, 692.)

Matkaviestimien sijaintitiedon hankkimisella eli tolppaluvalla tarkoitetaan sitä, että tuomioistuim voi antaa esitutkintaviranomaiselle luvan saada tieto siitä, mitkä matkaviestimet ovat rikoksen tekoaikaan olleet esimerkiksi oletetun tekopaikan lähellä sijaitsevan tukiaseman toiminta-alueella (Helminen ym. 2006, 702).

Edellytykset

Televalvontaa voidaan käyttää, kun on syytä epäillä jotakuta

- rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta
- huumausainerikoksesta, parituksesta, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta, laittomasta uhkauksesta tai automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta ri-

koksesta, joka on tehty telepäätelaitetta käyttäen

- edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä tai
- terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta
- ja lisäksi saatavilla tiedoilla tai teleliittymän tai telepäätelaitteen sulkemisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. (PKL 5a:3.)

6.5.3 Tekninen tarkkailu

Tekninen tarkkailu voi olla teknistä kuuntelua, teknistä katselua tai teknistä seuranta.

Tekninen kuuntelu tarkoittaa sellaisen keskustelun tai viestin kuuntelua tai tallentamista salaa teknisellä laitteella, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon keskusteluun kuuntelija ei osallistu.

Tekninen katselu tarkoittaa tietyn henkilön tai paikan, jossa epäillyn voidaan olettaa oleskelevan, jatkuvaa tai toistuvaa kuvaamista tai tarkkailua salaa kiikarilla, kameralla, videokameralla tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä.

Tekninen seuranta tarkoittaa kulkuneuvon tai tavaran seurantaan siihen kiinnitetyllä radiolähettimellä tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä. (PKL 5a:1.)

Teknisen kuuntelun edellytykset

Teknisen kuuntelun edellytyksenä on, että on syytä epäillä jotakuta

- rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta
- huumausainerikoksesta
- edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä tai
- terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta

ja lisäksi kuuntelulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Näillä edellytyksillä teknistä kuuntelua saa kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan vakituiseen asumiseen tarkoitettun tilan ulkopuolella. Teknistä kuuntelua saa lisäksi kohdistaa epäiltyyn, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa tai on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa. (PKL 5a:4.1-2.)

Kun on syytä epäillä jotakuta pakkokeinolain 5a luvun 4 §:n 3 momentissa mainitusta vakavasta rikoksesta tai sen rangaistavasta yrityksestä, voidaan teknistä kuuntelua kohdistaa myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee. Lisäksi edellytetään, että rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta

käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja. (PKL 5a:4.3.)

Vakituiseen asumiseen kohdistetussa teknisessä kuuntelussa puututaan erityisen voimakkaasti yksityisyyden suojaan ja kotirauhaan. Sen vuoksi näissä tapauksissa käytetään julkista asia-miestä, jonka tehtävänä on valvoa epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi joutuvien etuja. Tuomioistuimien määrää julkisen asiamiehen viran puolesta. Julkiseksi asiamieheksi on määrättävä suostumuksensa perusteella asianajaja tai julkinen oikeusavustaja. (Helminen ym. 2006, 712-713.)

Teknisen katselun edellytykset

Teknisen katselun edellytyksenä on, että on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta ja katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Teknistä katselua saa kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan vakituiseen asumiseen tarkoitetun tilan ulkopuolella. (PKL 5a:4a.1 ja 3.)

Rangaistuslaitoksessa rangaistusta suorittavaan, pakkolaitokseen eristettyyn tai tutkintavan-kiin tekninen katselu voi kohdistua vain, jos epäily koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai huumausainerikosta tai näiden rikosten rangaistavaa yritystä tai terroristisen rikoksen valmistelua. Tällöinkin edellytyksenä on, että katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Tällaiseen epäiltyyn saadaan kohdistaa teknistä katselua myös hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa. (PKL 5a:4a.2 ja 3.)

Teknisen seurannan edellytykset

Edellytyksenä teknisen seurannan käytölle on, että on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta (PKL 5a:4b).

6.5.4 Toimivalta

Tuomioistuimien päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta luvan myöntämisestä

- telekuunteluun
- televalvontaan
- matkaviestimien sijaintitiedon hankkimiseen

- vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavaan tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun
- tekniseen kuunteluun, joka kohdistuu sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, jos rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä lievempiä pakkokeinoja
- tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun, kun kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitus sijoittaa epäillyn käyttämään kulkuneuvoon tai siihen tilaan, jossa epäilty oleskelee (PKL 5a:5.1).

Kiireellisissä tapauksissa pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvontaa koske-
vasta toimenpiteestä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koske-
van vaatimuksen. Vaatimus on tehtävä tuomioistuimelle heti, kun se on mahdollista, kuitenkin
viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta. (PKL 5a:5.2.)

Telepakkokeinoja ja teknistä tarkkailua koskevissa asioissa toimivaltainen tuomioistuin on
vangitsemisesta päättävä tuomioistuin, pääsääntöisesti rikoksen tekopaikan käräjäoikeus.
Kiireellisissä tapauksissa luvan voi myöntää myös päivystävä tuomioistuin. (PKL 5a:5.1 ja 1:9.)

6.5.5 Käsittely

Tuomioistuimen on otettava asia viipymättä käsiteltäväkseen saatuaan pidättämiseen oikeu-
tetun virkamiehen kirjallisen vaatimuksen. Vaatimuksen tekijän on oltava läsnä asian käsitte-
lyssä. Sen sijaan käsittelyssä ei kuulla rikoksesta epäiltyä tai teleliittymän haltijaa, koska
kyseessä on salainen pakkokeino. Jos televalvonta kohdistetaan asianomistajan suostumuksel-
la tämän hallussa olevaan tai käyttämään teleliittymään tai teleosoitteeseen, asianomistajal-
le on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen ole tutkinnallista estettä. Kysymyksessä
ei tällöin ole salainen telepakkokeinoasia.

Lupa-asian käsittelemisessä ja ratkaisemisessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä vangitse-
misasian käsittelystä on säädetty. (PKL 5a:6.)

6.5.6 Päätös ja lupa

Telekuuntelua ja televalvontaa koskeva lupa voidaan antaa kerrallaan enintään yhdeksi
kuukaudeksi, mutta lupaa voidaan hakea uudestaan. Päätöksessä tulee mainita toimenpiteen
kohteena oleva teleliittymä, teleosoite tai telepääteläite sekä epäilty henkilö, rikos ja pää-
töksen perustelut sekä luvan voimassaoloaika. Matkaviestimien sijaintitiedon hankkimista
koskevassa luvassa on mainittava ajanjakso ja tukiasema, jota lupa koskee. Televalvontaa
koskeva lupa voi koskea myös päätöstä edeltänyttä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Myös teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös voidaan antaa kerrallaan enintään yhdeksi kuukaudeksi. Teknistä katselua koskevalle luvalla ei ole enimmäisaikaa. Teknistä tarkkailua koskevassa luvassa on mainittava ne henkilöt, paikat, kulkuneuvot ja tavaraerät, joihin tarkkailu saadaan kohdistaa.

Telekuuntelua, televalvontaa tai teknistä tarkkailua koskevaan lupaan voidaan liittää myös muita rajoituksia ja ehtoja. Luvassa ja päätöksessä on mainittava myös tutkinnanjohtaja, joka vastaa luvan ehtojen noudattamisesta. (PKL 5a:7.)

Muutoksenhaku

Telepakkokeinoja ja teknistä tarkkailua koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saa ilman määräaikaa kannella hovioikeuteen, jonka on käsiteltävä asia kiireellisenä. (PKL 5a:6.)

6.5.7 Toimenpiteen lopettaminen ja pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Tutkinnanjohtajan on lopetettava telepakkokeinon tai teknisen tarkkailun käyttö, kun pakkokeinon tarkoitus on saavutettu tai luvan voimassaolo on päättynyt. Hänen tulee ilmoittaa tuomioistuimelle pakkokeinon käytön lopettamisesta samoin kuin siitä, milloin pakkokeinosta on ilmoitettu epäilylle. Epäilylle on ilmoitettava pakkokeinosta, kun asia on siirretty syyteharkintaan tai esitutkinta on muuten päätetty lopettaa, kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta. Tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, että ilmoitus epäilylle saadaan tehdä myöhemmin tai jättää tekemättä, mikäli siihen on tärkeä tutkinnallinen syy. (PKL 5a:11.)

7 PAKKOKEINOJA KOSKEVAA OIKEUSKÄYTÄNTÖÄ

7.1 Muutoksenhaku vangitsemisasiassa

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 28.11.2000 on otettu kantaa pakkokeinovaatimuksen tekijän oikeuteen hakea muutosta hovioikeuden kantelun johdosta tekemään päätökseen. Lisäksi tapauksessa on ollut kysymys siitä, voidaanko rangaistuksen vähentämisperusteita ottaa huomioon harkittaessa vangitsemisen edellytyksiä.

Käräjäoikeus oli määrännyt tapon yrityksestä epäiltynä vangitun A:n pidettäväksi edelleen vangittuna, koska rikoksesta ei ollut säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta eikä vangitseminen asian laadun, epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi

ollut kohtuutonta.

A oli kannellut päätöksestä hovioikeuteen. Hovioikeus oli katsonut päätöksessään, että kysymyksessä olevasta teosta tuomittava vähimmäisrangaistus oli neljätoista päivää vankeutta. A:n olosuhteista ei ollut pääteltävissä, että A lähtisi pakoon tai muuten karttaisi prosessia, vaikeuttaisi asian selvittämistä tai jatkaisi rikollista toimintaa. Koska edellytyksiä A:n vangitsemiselle ei enää ollut, hovioikeus oli kumonnut käräjäoikeuden vangitsemispäätöksen ja määrännyt A:n heti päästettäväksi vapaaksi.

Korkein oikeus myönsi asiassa valitusluvan. Virallinen syyttäjä vaati valituksessaan korkeinta oikeutta vahvistamaan, että rangaistuksen yleisiä vähentämisperusteita ei oteta huomioon harkittaessa vangitsemisen edellytykseksi pakkokeinolaissa säädetyn kahden vuoden vähimmäisrangaistuksen käsillä oloa.

Korkein oikeus totesi ratkaisussaan, että vangitsemisasiassa annettuun päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla, mutta vangittu saa kannella päätöksestä. Lain mukaan muulla henkilöllä ei ole oikeutta turvautua tähän muutoksenhakukeinoon. Siten syyttäjällä ei ollut oikeutta hakea muutosta hovioikeuden päätökseen, jolla vaatimus oli hylätty. Korkein oikeus ei tutkinut syyttäjän valitusta. (KKO:2000:115.)

7.2 Määräajan pidentäminen ja uusi hakemus turvaamistoimiasiassa

Ratkaisussaan 11.9.2007 korkein oikeus on ottanut kantaa siihen, millä edellytyksillä voitiin turvaamistoimen kumoamisen jälkeen myöntää uudelleen samaa asiaa koskeva pakkokeino.

Käräjäoikeus oli korvaussaamisen turvaamiseksi määrännyt A:n omaisuutta vakuustakavarikkoon ja hukkaamiskieltoon. Koska syytettä ei ollut nostettu neljän kuukauden kuluessa määräyksen antamisesta, käräjäoikeus oli A:n hakemuksesta kumonnut määräyksen. Sen jälkeen virallinen syyttäjä oli samoilla perusteilla vaatinut uudelleen A:n irtainta omaisuutta pantavaksi vakuustakavarikkoon ja hukkaamiskieltoon.

Syyttäjän vaatimuksesta käräjäoikeus oli toistamiseen määrännyt A:n irtainta omaisuutta pantavaksi vakuustakavarikkoon ja hukkaamiskieltoon. Käräjäoikeuden mukaan pakkokeinolaissa tarkoitetut yleiset edellytykset pakkokeinon määrittämiseen olivat olemassa eikä aikaisempi turvaamistoimi tai sen raukeaminen ollut uuden turvaamistoimen este. A oli valittanut päätöksestä hovioikeuteen. Hovioikeus ei ollut muuttanut käräjäoikeuden päätöstä.

Korkein oikeus myönsi A:lle valitusluvan. Päätöksessään se lausui muun muassa, ettei pakkokeinoasiassa aikaisemmin tehty päätös estänyt uuden samoihin perusteisiin nojautuvan

hakemuksen tutkimista. Kun kysymyksessä olevassa tilanteessa pakkokeinoja haettiin uudelleen, hakemusta tuli kuitenkin arvioida samoin perustein kuin, jos hakija olisi pyytänyt syytteen nostamisen määräajan pidentämistä. Laissa ei ole määräyksiä siitä, millä edellytyksillä pakkokeinon voimassaolon määräaikaa voidaan pidentää. Korkein oikeus katsoi, että niiden edellytysten, joiden nojalla pakkokeino on myönnetty, tulee edelleen olla olemassa. Lisäksi on edellytettävä, että hakija esittää myös syytteen nostamiselle säädetyn määräajan pidentämiselle sellaisia perusteita, joiden johdosta pidentäminen on pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä tarkoitettu tavoin puolustettavaa. Syyttäjä oli uudessa hakemuksessaan vedonnut pelkästään samoihin perusteisiin, joiden perusteella aiempi pakkokeino oli määrätty. Sen sijaan syyttäjä ei ollut esittänyt hakemuksensa tueksi syitä, joiden perusteella syytteen nostamisen määräaikaa olisi voitu pidentää. Näillä perusteilla korkein oikeus kumosi käräjäoikeuden ja hovioikeuden päätökset ja hylkäsi hakemuksen. (KKO:2007:73.)

7.3 Tutkintavangin vapauttaminen

Ratkaisussaan, joka koski menettelyä tutkintavangin vapaaksi päästämässä, eduskunnan apulaisoikeusasiamies on esittänyt oikeusministeriölle tutkintavangin vapauttamista koskevan sääntelyn täsmentämistä, koska se on todettu puutteelliseksi sisällöltään, täsmällisyydeltään ja myös perustuslain asettamien vaatimusten kannalta.

Apulaisoikeusasiamies toteaa ratkaisussaan, että tuomioistuimen määrätessä istunnossa tutkintavangin vapautettavaksi vangittu on vallitsevan käytännön mukaan joko laskettu vapaaksi suoraan oikeuspaikkakunnalta tai passitettu vankilaan vapaaksi päästämistä varten. Molemmissa tapauksissa sääntely on henkilökohtaista vapautta koskevan perustuslain 7 §:n kannalta puutteellinen.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan vapaudenriiston jatkamiselle tuomioistuimen vapautuspäätöksestä siihen asti, kun vankilassa vapautettavaksi määrätty tosiasiallisesti päästetään vapaaksi, ei ole suoranaista perustetta laissa. Menettely perustuu vakiintuneeseen käytäntöön ja sitä täsmentävään Rikosseuraamusviraston määräykseen. Näin ollen vankilan kautta vapauttaminen ei täytä perustuslain vaatimusta siitä, että vapautta ei saa riistää ilman laissa säädettyä perustetta.

Perustuslain vaatimusta siitä, että vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla, on sovellettava myös oikeuspaikalta vapautettavan oikeuksien turvaamiseen. Vapaudenmenetys on tuolloin tosin päättynyt, mutta vapautetun asema on vielä turvaton nimenomaan vapaudenmenetykseen liittyvistä syistä. Tutkintavangilla ei ole esimerkiksi oikeutta pitää hallussaan rahaa tai muita maksuvälineitä ja hänen muukin henkilökohtainen omaisuutensa on vielä vankilassa. Varsinkin tilanteissa, joissa vapauttaminen tapahtuu muualla kuin henkilön koti-

paikkakunnalla, on tarvetta turvata vapautetun matkustaminen kotipaikkakunnalleen, majoittuminen tai ateriointi.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan tulisi myös pohtia tuomioistuimen menettelyvelvollisuuksista säätämistä, koska tuomioistuimen ja vankilan välisessä tiedonkulussa on ilmennyt ongelmia. Esimerkiksi tieto oikeuspaikalta vapautetun tutkintavangin vapauttamisesta on saattanut tulla tuomioistuimesta vankilaan vasta parin päivän tai jopa useamman päivän kuluttua. (Eduskunnan oikeusasiamies, 2007.)

8 YHTEENVETO JA ARVIOINTI

8.1 Työn laadullinen ja ajallinen onnistuminen

Työ on laadullisesti onnistunut kohtuullisen hyvin. Laajan teoria-aineiston tiivistäminen tärkeimpiin ja käräjäsihteereiden kannalta oleellisiin asioihin on ollut haastava tehtävä, mutta ehkä vielä enemmän pohtimista ja työtä on vaatinut käytännön työnkulkujen kuvaaminen ja ohjeiden laatiminen.

Yhteisen työn aikataulu on ollut melko tiukka. Aiheen laajuus olisi edellyttänyt, että työhön olisi voinut käyttää enemmän aikaa kuin mitä meillä oli nyt mahdollista. Keskinäinen työnjako sujui sovitusti ja tiukasta aikataulusta huolimatta työ eteni ja valmistui kuitenkin suunnitelmien mukaan.

8.2 Toteutuksen ongelmat

Toteutuksen ongelmat liittyivät ennen kaikkea aiheen laajuuteen ja aikatauluun sekä siihen, että työn suunnitteluvaiheen kumpikin meistä teki yksin. Yhteiseen työhön päädyttiin vasta siinä vaiheessa, kun kummallakin oli jo alustava aineisto valmiina. Aihe on laaja, vaikka se rajattiin koskemaan vain tiettyä osaa käräjäoikeudessa käsiteltävistä pakkokeinoista eli ennen syytteen nostamista käräjäoikeudessa käsiteltäviä pakkokeinoja. Käytännössä tämä kuitenkin käsittää kaikki yleisimmät ja tärkeimmät asiaryhmät ja siten myös suurimman osan pakkokeinosihteerin tehtävistä.

Koska opinnäytetyö liittyy kiinteästi työelämään, olisi ollut tärkeää saada enemmän käytännön tietoja ja kokemuksia sekä pakkokeinosihteereiltä että käräjätuomareilta. Tiukan aikataulun ja työpaikoillamme vallitsevan kiireisen työtilanteen vuoksi tämä oli hankalaa, koska työaikaa ei ollut mahdollista käyttää opinnäytetyön tekemiseen. Sen vuoksi olemme perustaneet työn pääasiassa omaan työkokemukseemme.

8.3 Kehittämisehdotukset

Käytännössä, jonka mukaan useampi sihteerit vuorotellen hoitaa pakkokeinoasioita, on se hyvä puoli, että osaaminen jakaantuu usealle henkilölle ja esimerkiksi sijaistaminen on helpompaa. Toisaalta osaaminen ja asioiden hallitseminen saattaa kärsiä, kun tekijöitä on useampia, varsinkin jos vaihtuvuutta on paljon mm. niissä tilanteissa, jolloin käräjäoikeudessa toteutetaan tehtäväkiertoa. Tämä ei kuitenkaan tapahdu kovin usein, joten se ei siinä mielessä vaikuta paljon osaamiseen. Tuusulassa käytössä oleva tuomari-sihteerityöparien vaihtaminen ei vaikuta pakkokeinoasioiden hoitamiseen, koska nämä tehtävät kuuluvat kaikille käräjäsihteereille.

Kun useat sihteerit hoitavat pakkokeinoasioita, syntyy helposti erilaisia käytäntöjä. Käräjäoikeuksissa on hyvä olla nimettynä vastuusihteerit sekä telepakkokeinoille että muille pakkokeinoille. Vastuusihteereiden tehtävänä tulisi olla mm. ohjeiden antaminen sihteereille sekä yhtenäisten työtapojen valvominen. Heidän tehtäväkseen voisi antaa myös kirjallisten ohjeiden päivittämisen riittävän usein.

Lisäksi olisi hyvä panostaa uusien työntekijöiden perehdyttämiseen pakkokeinoasioissa. Heille voisi pitää aluksi esimerkiksi pakkokeinoasioista lyhyen oppitunnin, jossa korostettaisiin tärkeimpiä asioita. Perehdyttämisessä voisi käyttää apuna myös pakkokeinoasioiden kirjallisia ohjeita, jotka voisivat heti olla käytössä uusilla työntekijöillä.

Vantaan käräjäoikeudessa on käytössä SakariNotesin fraasipankkiin tallennettuja yhteisessä käytössä olevia asiakirjapohjia, jotka ovat erittäin hyödyllisiä ja käteviä. Ne myös yhtenäistävät käytäntöjä, kun kaikki käyttävät samoja pohjia. Myös Tuusulan käräjäoikeudessa on tallennettu muutamia yhteisiä pakkokeinojen fraaseja, mutta enimmäkseen jokainen sihteerit käyttää omia pohjiaan, jotka saattavat jonkin verran poiketa toisistaan. Voisi olla hyödyllistä luoda yhteinen tarpeeksi laaja fraasikokoelma, joka sisältäisi pohjat sellaisiin asiakirjoihin, joihin valmiita asiakirjapohjia ole. Yhteistä fraasikokoelmaa olisi myös helpompi päivittää tarvittaessa. Myös Vantaalla asiakirjojen valikoimaa voisi laajentaa.

8.4 Opinnäytetyön hyödyntäminen

Opinnäytetyötä voivat käyttää Vantaan ja Tuusulan käräjäoikeuksissa ohjeenaan ja tietolähteenään kaikki pakkokeinotehtäviä hoitavat sihteerit. Varsinkin uusille sihteereille, jotka vasta perehtyvät näihin asioihin, on hyötyä sekä teoriaosasta että käytännön työtehtävien kuvauksista. Myös muiden käräjäoikeuksien pakkokeinosihteerit voivat halutessaan hyödyntää työtä ja saada aihetta pohtia ja kehittää omia toimintatapojaan.

II OSA OHJEITA PAKKOKEINOSIHTTEERIN TYÖTEHTÄVIIN

Näiden ohjeiden tarkoituksena ei ole olla täydellinen ohjeistus, vaan niissä on käsitelty kaikkein tärkeimmät ja yleisimmät asiat, joita pakkokeinosihtteerin työssä tulee eteen. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet ovat tärkeä perusohje asioiden diarioinnissa ja käytännön työssä sihtteerin on noudatettava myös pakkokeinotuomarin antamia ohjeita. Tähän kootut tiedot ja ohjeistus voivat muodostaa pohjan, jota on mahdollista työpaikalla yhdessä täydentää ja päivittää tarpeen mukaan.

9 PAKKOKEINOJEN TARKOITUS

Pakkokeinot ovat esitutkinnan ja rikosprosessin aikana käytettäviä toimenpiteitä, joilla puututaan yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin. Niiden käyttö edellyttää tapahtunutta tai tapahtuneeksi epäiltyä rikosta. Pakkokeinojen tarkoituksena on turvata esitutkinnan suorit-taminen, rikosprosessin toteutuminen ja rikoksesta johtuvien seuraamusten täytäntöönpano. Pakkokeinojen avulla pyritään myös estämään rikollisen toiminnan jatkaminen, otetaan talteen todisteita ja varmistetaan rikoksella loukatun oikeustilan palauttaminen ennalleen. (Helminen ym. 2006, 454.)

10 KÄSITTELY KÄRÄJÄOIKEUDESSA

Tuomioistuimessa käsitellään pakkokeinoja, jotka puuttuvat voimakkaimmin henkilöiden perusoikeuksiin. Pakkokeinojen käytön edellytykset ja menettelytavat ovat sen vuoksi tarkoin säädeltyjä. Käräjäoikeudessa pakkokeinoasiat käsitellään ja ratkaistaan yhden tuomarin kokoonpanossa.

Pakkokeinoasioiden käsittelyssä käytetään Sakari-diariointi- ja asianhallintajärjestelmää ja siihen liittyvää Notesin asiakirjojen tuottamis- ja hallintajärjestelmää. Oikeusministeriö on antanut järjestelmän kirjaamisohjeet, joiden tarkoituksena on varmistaa hyvä tiedonhallinta-tapa. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että järjestelmän merkinnöillä ja muilla menettelyillä mahdollistetaan julkisen ja salaisen tiedon erottaminen. Myös tietojen eheydellä eli tietojen sisäisellä ristiriidattomuudella, kattavuudella, ajantasaisuudella ja oikeellisuudella on tärkeä merkitys, minkä vuoksi käräjäoikeuksissa diaaria on pidettävä keskenään samalla tavalla, jotta sen avulla voidaan pyydetessä antaa oikeita ja vertailukelpoisia tietoja. (Oikeusminis-teriö 2005 Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

11 PAKKOKEINOASIOIDEN JULKISUUS JA SALASSAPITO

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen pakkokeinoasioiden käsittelyssä sovelletaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännöksiä. Salassapitovelvollisuuden ja salassa pidettävien tietojen hyväksikäyttökiellon osalta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 23 §:ssä on säädetty. Salassapitovelvollisuus ja tietojen hyväksikäyttökielto koskee kaikkia suljetussa käsittelyssä läsnä olevia.

11.1 Perus- eli diaaritietojen julkisuus

Perustietojen julkisuudesta säädetään YTJulkL:n 4 §:ssä ja 5 §:ssä, jotka koskevat myös pakkokeinoasioita. Rikosnimikkeen lisäksi pakkokeinoasioista ilmoitetaan, mistä pakkokeinosta on kysymys. Tiedot ovat julkisia heti. Poikkeuksena ovat salaiset telepakkokeinoasiat, joiden diaaritiedot tulevat julkisiksi vasta, kun pakkokeinon käytöstä on ilmoitettu sen kohteelle. (Oikeusministeriö 2005 ja 2007. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

11.2 Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus

Tuomioistuin voi määrätä pakkokeinoasian oikeudenkäyntiasiakirjat pidettäväksi salassa

- pakkokeinovaatimuksen esittäjän pyynnöstä tutkinnallista syistä
- epäillyn omasta pyynnöstä
- tuomioistuimen omasta aloitteesta.

Päätös oikeudenkäyntiasiakirjojen pitämisestä salassa ei koske pakkokeinoasian päätöstä. Mikäli päätöksestä ilmenee sellaisia tutkinnallisia tietoja, joiden salassa pitämiseksi asiassa on toimitettu suljettu suullinen käsittely, myös päätös voidaan määrätä pidettäväksi salassa. Tuomioistuimen ratkaisun lopputulos ja lainkohdat ovat kuitenkin aina julkisia. Salassa pitäminen voi kestää enintään syyteasian käsittelyyn saakka tai kunnes asia on jätetty sillensä.

Jos pakkokeinoasiassa ei anneta salassapitomääräystä, asiakirjat ovat julkisia, elleivät ne ole lain 9 §:n mukaan suoraan lain nojalla salaisia tai ellei tuomioistuin ole lain 10 §:n nojalla määrännyt niitä salassa pidettäväksi.

Telepakkokeinoasioissa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat kuitenkin julkisiksi viimeistään silloin, kun pakkokeinon käytöstä on ilmoitettava rikoksesta epäillylle. Päätös tulee julkiseksi samalla tavoin kuin muutkin näihin pakkokeinoasioihin liittyvät oikeudenkäyntiasiakirjat. (Oikeusministeriö 2005 ja 2007. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

11.3 Käsittelyjulkisuus

Käsittelyn julkisuuteen sovelletaan YTJulkL:n säännöksiä, ellei lain 16 §:n pakkokeinoja koskevasta erityissäännöksestä muuta johdu. Pääsäännön mukaan suullinen käsittely on julkinen, ellei tuomioistuin määrää, että se on toimitettava yleisön läsnä olematta.

Tuomioistuin voi päättää vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan pakkokeinoasian käsittelyn toimitettavaksi yleisön läsnä olematta

- pakkokeinovaatimuksen esittäjän pyynnöstä tutkinnallisista syistä
- epäillyn omasta pyynnöstä
- tuomioistuimen omasta aloitteesta, jos se katsoo siihen olevan tarvetta.

Päätös suljetusta istunnosta on kuitenkin tehtävä julkisessa istunnossa, jossa myös yleisö saa olla läsnä, ja julkisuutta koskevan ratkaisun perustelut ovat julkisia.

Ns. salaiset pakkokeinoasiat käsitellään ja ratkaisu julistetaan yleisön läsnä olematta. (Oikeusministeriö 2005 ja 2007. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

11.4 Muut pakkokeinoasiat kuin telepakkokeinot

Diaaritiedoista ovat heti julkisia

- asianosaisten nimet
- asian laatu
- rikosnimike
- käsittelijän nimi
- diaarinumero
- tiedot asian saapumisesta, ennen istuntoa tehdyistä ratkaisuksista, tiedoksianto-merkinnät sekä käsittelyn ajankohta ja paikka.

Kirjallinen vaatimus on yleensä salassa pidettävä, kunnes asia on ollut esillä istunnossa. Sen suhteen noudatetaan haastehakemusta koskevaa säännöstöä. (Oikeusministeriö 2005 ja 2007. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

11.5 Salaiset telepakkokeinot

Salaisten telepakkokeinojen vireilläolosta tuomioistuimessa ei voida ennen asian julkiseksi tuleamista kertoa mitään tietoa; ei edes sitä, onko tällainen asia vireillä eikä myöskään käräjäoikeudessa käsiteltävien teleasioiden lukumäärää. Teleasioiden diaaritietojen ja oikeudenkäyntiasiakirjojen päivitys- ja katseluoikeudet on annettu käräjäoikeudessa vain näitä asioita

käsittelleville henkilöille.

Tieto on kuitenkin annettava niistä teleasioista, jotka ovat tulleet julkisiksi. Teleasiaa koskevan tiedon ja oikeudenkäyntiasiakirjan luovuttamisesta päättää joku käräjäoikeuden tuomareista. (Oikeusministeriö 2005 ja 2007. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

12 SIHTEERIN TEHTÄVÄT PAKKOKKEINOASIOISSA

Pakkokeinoasioiden hoidossa käräjätuomarin työparina toimii hänen sihteerinsä, jolle kuuluu asian vireilletuloon, valmisteluun, istutokäsittelyyn ja arkistointiin liittyviä tehtäviä. Pakkokeinoasiat ovat luonteeltaan kiireellisiä ja ne on käsiteltävä käräjäoikeudessa viivytyksettä. Lisäksi asioiden käsittelyyn liittyvät usein julkisuutta ja salassapitoa koskevat säännökset. Pakkokeinoasioissa tärkeitä ovat erilaiset määräajat, joiden seuranta varten tulee tehdä tarvittavat merkinnät diaariin ja eri seurantalistoihin. Sihteerin työssä on myös oltava yhteydessä eri sidosryhmien edustajiin kuten poliisiin, syyttäjään, epäiltyjen avustajiin ja puolustajiin sekä vangittujen säilytyspaikkoihin.

Vireilletulo ja valmistelu

- pakkokeinoasian kirjaaminen diaariin viipymättä sen saavuttua käräjäoikeuteen
- tarvittavien päätös- ja muiden asiakirjakonseptien laatiminen asian ratkaisijalle
- määräaikalistojen päivittäminen.

Istutokäsittely

- käsittelyn ajankohdan sopiminen ja ilmoittaminen asianosaisille ja istutomerikintöjen tekeminen diaariin
- tarvittaessa kirjallisten kutsujen ja käsittelyilmoitusten lähettäminen
- tarvittaessa vankitilauksen tekeminen ja tulkin tilaaminen
- juttulistan tekeminen istunnosta.
- istunnossa asiakirjakonseptin täydentäminen ja viimeistely; tehtävä voi vaihdella sen mukaan, millainen työskentelytapa kullakin pakkokeinotuomarilla on.
- ratkaisutietojen merkitseminen diaariin ja ratkaisun numeron lisääminen päätösasiakirjaan.
- istunnon jälkeen tarvittaessa diaaritietojen päivittäminen
- määräaikalistojen päivittäminen
- päätöksen tai jäljennöksen toimittaminen asianosaisille, ellei niitä ole annettu

istunnossa

- palkkiolomakkeiden täyttäminen ja toimittaminen maksettavaksi mahdollisista avustajan, puolustajan tai tulkin palkkioista

Muutoksenhaku

- asiakirjojen lähettäminen hovioikeuteen valitusajan päätyttyä, jos asiassa on ilmoitettu tyytymättömyyttä ja valitettu
- asiakirjojen toimittaminen viipymättä hovioikeuteen, jos päätöksestä on kanneltu hovioikeuteen.

Arkistointi

- asiakirjojen seulonta ja arkistointi sen jälkeen, kun pakkokeinoasian käsittely käräjäoikeudessa on päättynyt.

13 PAKKOKEINOASIOIDEN KIRJAAMINEN DIAARIIN

Pakkokeinoa koskeva kirjallinen hakemus, vaatimus tai ilmoitus on kirjattava viivytyksettä diaariin. Pakkokeinoasiaa ei kuitenkaan kirjata uutena asiana, jos asiasta on jo vireillä rikosasia.

Pakkokeinoasian diaarinumero pysyy samana koko käräjäoikeudessa käsittelyn ajan. Tämä koskee myös turvaamistoimia ja teleasioita, kun näiden pakkokeinojen voimassaolon jatkamista tarkoittava hakemus koskee kokonaan tai olennaiselta osalta aikaisemmin määrättyä pakkokeinoa.

Syyttäjän pyyntö syytteen nostamisen määrääjän pidentämiseksi merkitään siihen pakkokeinoasiaan, jota pyyntö koskee. Pyyntöä ei merkitä erilliseksi asiaksi.

Diaariin merkittäviä tietoja ovat

- asian saapumispäivä
- asanimike
- käsittelijä (PK eli päivystäjä)
- salainen-merkintä tarvittaessa
- asianosaiset eli vaatimuksen esittäjä ja pakkokeinon kohde, josta kirjataan nimi ja henkilötunnus sekä turvaamistomiasioissa myös yhteystiedot
- avustajan tai puolustajan nimi ja yhteystiedot
- istuntojen ajankohdat

- tiedoksiantojen toimittaminen
 - tehdyt ratkaisut
 - asiakirjojen saapumispäivät
 - pakkokeinon voimassaoloaika ja syytteen nostamisen määräaika.
- (Oikeusministeriö 2005. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

13.1 Pakkokeinoasioissa käytettävät nimikkeet

- Vangitsemisasia (5110)
- Matkustuskieltoasia (5120)
- Hukkaamiskielto / vakuustakavarikko (5130)
- Takavarikkoasia (5140)
- Telekuuntelu / televalvonta (5160)
- Muu pakkokeinoasia (5170).

Teknistä tarkkailua koskevat asiat kirjataan telekuuntelu/televalvonta-asioiksi.
(Oikeusministeriö 2005. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

13.2 Asianosaiset

Pakkokeinon kohteena oleva henkilö merkitään vastaajaksi. Pakkokeinovaatimuksen esittäjä merkitään kantajaksi tai syyttäjän esittäessä vaatimuksia syyttäjäksi. Jos asianomistaja hakee hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa, hänet merkitään asianomistajaksi. Jos henkilö on saattanut takavarikon voimassaolon tuomioistuimen tutkittavaksi, hänet merkitään diaariin kantajaksi. (Oikeusministeriö 2005. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

13.3 Ratkaisutiedot

Ratkaisukoodina pakkokeinoasioissa käytetään yleensä hyväksytty-koodia. Vaihtoehtoa kumottu käytetään, kun turvaamistoimea koskeva pakkokeino kumotaan tai pakkokeinoa koskeva vaatimus on peruutettu ennen ratkaisua tai kun aiemmin vangittuna pidetty epäilty määrätään matkustuskieltoon. Jos osaratkaisun tehnyt on muu kuin asian käsittelijä, ratkaisun tekijän nimi tulisi merkitä ratkaisu-kentän huomautuksiin. Turvaamistoimia koskevasta päätöksestä saa valittaa erikseen, jolloin valitusten osalta tehdään ratkaisukenttään samat merkinnät kuin rikosasioissa. (Oikeusministeriö 2005. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet.)

14 VANGITSEMINEN

Vangitsemisen avulla pyritään turvaamaan paitsi esitutkinnan suorittaminen ja loppuunsaattaminen myös syyteasian oikeudenkäynti ja rangaistuksen täytäntöönpano pitämällä rikoksesta epäiltyä säilössä. Vangitsemisella voidaan estää se, ettei rikoksesta epäilty pakene, hävitä todisteita tai vaikeuta rikoksen tutkintaa esimerkiksi asiassa kuultavia henkilöitä painostamalla tai ettei hän jatka rikollista toimintaa. (Helminen ym. 2006, 547-548.)

14.1 Vangitsemisasian ensimmäinen käsittely

Tutkinnanjohtaja tekee ilmoituksen vangitsemisvaatimuksesta yleensä aluksi puhelimitse pakkokeinotuomarille tai pakkokeinosihteerille. Ilmoituksesta tulee kirjata muistiin pidätetyn nimi ja kiinniottoaika. Jos ilmoitus tehdään suoraan pakkokeinotuomarille, samassa yhteydessä sovitaan yleensä myös istutokäsittelyn ajankohta. Asia kirjataan diaariin heti kirjallisen vaatimuksen saavuttua.

Vangitsemisvaatimus on käsiteltävä käräjäoikeudessa viipymättä, viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniotosta. Vangittavaksi vaaditun on oltava itse läsnä istutokäsittelyssä. Kuuleminen voi kuitenkin tapahtua myös videoyhteyttä käyttäen. (PKL 1:14-15.)

Käsittelyaika sovitaan pakkokeinotuomarin ja vaatimuksen esittäjän kanssa. Kun kysymyksessä on vangitsemisasian ensimmäinen käsittely, vaatimuksen tekijä ilmoittaa käsittelyajankohdan pidätetyn avustajalle ja huolehtii pidätetyn tuomisesta istuntoon sekä tarvittaessa tulkin tilaamisesta.

Vangitsemispäätös

Sihteeri laatii ratkaisijalle päätöskonseptin ja vankipassin käyttäen joko Notesin valmiita vangitsemispäätöspohjia tai yleistä asiakirjapohjaa, johon haetaan fraasipankista päätöspohja.

Päätöskonseptiin kirjoitetaan valmiiksi vangitsemisvaatimuksesta ilmenevät tiedot

- vaatimuksen tekijä
- vangittavaksi vaaditun nimi ja henkilötunnus
- epäillyn rikoksen nimike, tekoaika ja tekopaikka
- millä perustein epäillään
- vangitsemisen yleiset ja erityiset edellytykset
- vaatimuksen tekijän esitys syytteen nostamisen määräpäiväksi
- passitusmääräys ja passituspaikka
- päätöksestä on käytävä ilmi myös, milloin epäilty on otettu kiinni ja milloin

vangitsemisvaatimus on esitetty. Nämä seikat voidaan kirjoittaa vangitsemispäätökseen tai päätöksen liitteeksi voidaan ottaa kirjallinen vaatimus, josta ne ilmenevät.

Vangitsemisistunnossa päätöskonseptiin kirjoitetaan vangittavaksi vaaditun vastine perusteen ja tehdään muut tarpeelliset lisäykset, täsmennykset ja muutokset sekä merkitään päätösnumero. Vangitsemispäätökseen kirjoitetaan tarvittaessa myös päätökset puolustajan määräämisestä, suljetusta käsittelystä ja oikeudenkäyntiaineiston salassapitamisestä. Pakkokeinoasioissa ei yleensä tehdä istunnosta erillistä pöytäkirjaa, vaan edellä mainitut asiat merkitään päätökseen.

Mikäli tuomioistuin hyväksyy vangitsemisvaatimuksen, pidätetty määrätään vangittavaksi. Päätökseen voidaan ottaa vangitsemisvaatimuksen tekijän esityksestä myös määräys tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta, jos esitutkinta on kesken ja yhteydenpito voi vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Vangitsemisen sijasta tuomioistuin voi määrätä pidätetyn matkustuskieltoon. Jos vangitsemisen edellytykset eivät täyty, vaatimus on hylättävä ja pidätetty on määrättävä päästettäväksi heti vapaaksi, jos muita syitä kiinnipitämiselle ei ole.

Päätös on julistettava heti käsittelyn päätyttyä. Päätösasiakirjan viimeistely riippuu käsittelevän tuomarin työskentelytavoista. Tuomari voi sanella päätökseen tulevat perustelut ja muut tarvittavat kohdat istunnossa, jolloin valmis päätös voidaan tulostaa, allekirjoittaa ja antaa asianosaisille istunnossa heti päätöksen julistamisen jälkeen. Toisena vaihtoehtona on julistaa päätös ja viimeistellä asiakirja istunnon jälkeen, jolloin siitä toimitetaan asianosaisille jäljennökset.

Vankipassi

Vankipassi laaditaan Notesin pakkokeinoasioiden yleiselle asiakirjalle, johon haetaan fraasipankista vankipassin pohja.

Vankipassiin merkitään

- passitettavan nimi ja henkilötunnus
- epäilty rikos ja sen tekoaika ja -paikka
- passitusmääräys ja säilytyspaikka
- jos päätökseen on tehty yhteydenpitorajoitus, se merkitään myös vankipassiin kopioimalla yhteydenpitorajoitusta koskeva teksti päätöksestä.

Vangitsemisasian ensimmäisessä käsittelyssä vangittu passitetaan yleensä poliisivankilaan. Poliisivankilan lisäksi vangitsemispäätökseen ja vankipassiin merkitään vaihtoehtoiseksi säilytyspaikaksi vaatimuksen tekijän säilytyspaikaksi ilmoittama vankila.

Pakkokeinotuomari allekirjoittaa vankipassin ja se annetaan istunnossa vankia kuljettavalle poliisille.

14.2 Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Vangitsemisasiä käsitellään uudelleen vangitun kirjallisesta pyynnöstä. Asia on käsiteltävä viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluessa pyynnön esittämisestä. Asiaa ei kuitenkaan tarvitse käsitellä ennen kuin kaksi viikkoa on kulunut edellisestä vangitsemiskäsittelystä. Vangittua on hänen halutessaan kuultava henkilökohtaisesti. Kuuleminen voi tapahtua myös vangitun olematta läsnä istuntosalissa videoyhteyttä käyttäen. (PKL 1:22.)

Kirjallisen pyynnön saapuminen kirjataan asian diaarin yleiseen vaiheeseen. Käsittelyajankohdasta sovitaan pakkokeinotuomarin, vangitun avustajan ja vangitsemisvaatimuksen esittäjän kanssa.

Tarvittaessa sihteeri

- vahvistaa vielä istunnon ajankohdan vangitun avustajalle/puolustajalle ja vangitsemisvaatimuksen tekijälle, jolle toimittaa tiedoksi vangitun kirjallisen pyynnön uudelleen käsittelystä
- ilmoittaa puhelimitse istunnon ajankohdan poliisivankilaan
- jos vangittu on siirretty vankilaan, tarkistaa säilytyspaikan ja tekee vankitilauksen
- tilaa tulkin.

Jos vangitseminen on perustunut alempaan näyttökynnykseen, tuomioistuimen on otettava asia uudelleen tutkittavaksi viimeistään viikon kuluttua vangitsemispäätöksestä. Asiaa uudelleen käsiteltäessä vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. (PKL 1:18a)

Päätös ja vankipassi

Sihteeri laatii päätöskonseptin ja vankipassin samoin kuin vangitsemisasian ensimmäisessä käsittelyssä.

Päätöksessä käräjäoikeus voi määrätä vangitun pidettäväksi edelleen vangittuna tai määrätä hänet sen sijasta matkustuskieltoon. Jos vangitsemisen edellytyksiä ei ole enää olemassa,

vangittu on määrättävä päästettäväksi heti vapaaksi, ellei muuta syytä kiinnipitämiselle ole.

Vangitsemisasian päätös tai jäljennös päätöksestä annetaan istunnossa tai toimitetaan istunnon jälkeen vaatimuksen tekijälle, syyttäjänvirastoon ja vangitun avustajalle tai puolustajalle. Mikäli vangittu ei ole läsnä istunnossa, päätös toimitetaan faksilla tai sähköpostitse vankilaan, jossa vangittua säilytetään.

14.3 Vangitseminen muussa kuin syytteen käsittelevässä käräjäoikeudessa

Jos syyte käsitellään muussa käräjäoikeudessa kuin vangitsemispäätöksen tehneessä käräjäoikeudessa, on vangitsemispäätöksestä ilmoitettava syytteen käsittelevälle tuomioistuimelle (PKL 1:20). Samalla tavalla menetellään, jos tuomioistuin on vangitsemisen sijasta määrännyt henkilön matkustuskieltoon.

Sihteeri lähettää faksilla vangitsemispäätöksen, vangitsemisvaatimuksen ja mahdolliset muut asiakirjat syytteen käsittelevään käräjäoikeuteen. Vangitsemispäätös merkitään lopulliseksi ratkaisuksi ja asia voidaan arkistoida.

Kun toisen käräjäoikeuden ilmoitus sen tekemästä vangitsemispäätöksestä on tullut syytteen käsittelevään käräjäoikeuteen, sen on viipymättä määrättävä aika syytteen nostamiselle (PKL 1:21.1). Pakkokeinotuomari neuvottelee toimivaltaisen syyttäjän kanssa syytteen nostamisen määräajasta. Asiassa ei pidetä istuntoa, vaan päätös määräajasta tehdään kansliassa. Sihteeri laatii päätöskonseptin asian ratkaisijalle Notesin pakkokeinoasiakirjojen yleiselle asiakirja-pohjalle käyttäen fraasipankin asiakirjamallia.

Päätös tai jäljennös päätöksestä lähetetään tiedoksi vangitsemisvaatimuksen tekijälle, syyttäjälle ja vangitun puolustajalle tai avustajalle.

14.4 Vangitseminen poissaolevana

Vangitsemisvaatimus voidaan kohdistaa myös epäiltyyn henkilöön, joka ei ole pidätetty. Tällainen henkilö voidaan määrätä vangittavaksi varaamatta hänelle tilaisuutta tulla asiassa kuulluksi, jos hän ei ole Suomessa, on tietymättömissä tai välttelee esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä. (PKL 1:15.3.)

Vangitsemisvaatimus on tehtävä kirjallisesti sille tuomioistuimelle, joka on toimivaltainen syytteen käsittelyssä. Vaatimuksen tekijän tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä asiaa käsiteltäessä.

Mikäli vangitsemisvaatimus hyväksytään, päätöksessä mainitaan samat seikat kuin vangitsemispäätöksessä muutoinkin, mutta siinä ei aseteta määräaika syytteen nostamiselle. Epäilty henkilö määrätään heti vangittavaksi ja tuotavaksi vangitsemisasian käsittelyyn. Sihteeri tekee vangittavaksi määrätystä etsintäkuulutuspyynnön. Poliisin on ilmoitettava vangitsemismääräyksen täytäntöönpanosta viipymättä tuomioistuimelle, jonka on otettava vangitsemisasiä uudelleen tutkittavaksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniotosta (PKL 1:19). Pakkokeinotuomari määrää istuntoajankohdan, joka ilmoitetaan vangitsemisvaatimuksen tekijälle, poliisille ja tiedossa olevalle vangitun avustajalle.

Asia käsitellään tämän jälkeen kuten vangitsemisasiä muutoinkin.

14.5 Vangitun vapauttaminen

Vangittu voidaan vapauttaa seuraavissa tapauksissa

- Jos vangitsemisvaatimus hylätään, pidätetty on päästettävä vapaaksi, ellei ole muuta syytä pitää häntä edelleen vangittuna.
- Vangitsemisvaatimuksen tehneen virkamiehen tai syyttäjän on tehtävä viipymättä tuomioistuimelle esitys vangin vapauttamisesta, ellei vangittuna pitämiseen ole enää perusteita. Esitys voidaan tehdä myös istunnossa.
- Ellei syytettä ole nostettu asetetussa määräajassa eikä myöskään ole pyydetty määräajan pidentämistä, vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi. Vangitsemisvaatimuksen tehneelle virkamiehelle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos tuomioistuin ryhtyy oma-aloitteisesti käsittelemään vapauttamista. (PKL 1:24)

Vapauttamista koskevan kirjallisen esityksen saapuminen kirjataan diaarin yleiseen vaiheeseen.

Asiassa ei järjestetä istuntokäsittelyä eikä vangittua tai hänen avustajaansa tarvitse kuulla asiassa. Sihteeri laatii ratkaisijaa varten päätöskonseptin Notesin yleiselle asiakirjapohjalle käyttäen fraasipankin pohjaa. Asiassa voidaan tehdä myös vangitun säilytyspaikkaa varten vankipassi vapauttamisesta.

Päätöksessä vangittu määrätään päästettäväksi heti vapaaksi, ellei muita syitä kiinnipitämiseen ole. Pakkokeinotuomari allekirjoittaa päätöksen ja se toimitetaan viipymättä tiedoksi

- vaatimuksen tekijälle
- vangitun avustajalle tai puolustajalle, jota voidaan samalla pyytää toimittamaan lasku käräjäoikeudelle
- syyttäjänvirastoon

- vankilaan faksilla tai sähköpostilla joko päätös tai vankipassi, jos vangittu on siirretty poliisivankilasta vankilaan.

14.6 Syytteen nostamisen määräajan pidentäminen vangitsemisasiassa

Jos syytettä ei voida nostaa asetetussa määräajassa, tuomioistuin voi syyttäjän mainitun ajan kuluessa tekemästä pyynnöstä pidentää määräaikaa. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnön johdosta, mutta asia voidaan käsitellä vangitun poissaolosta huolimatta. (PKL 1:21.2.)

Syyttäjän kirjallisen pyynnön saapuminen merkitään kyseisen pakkokeinoasian diaariin yleiseen vaiheeseen. Syyttäjän ja avustajan/puolustajan kanssa sovitaan istunokäsittelyn ajankohdasta, joka on viimeistään syytteen nostamisen määräpäivä.

Sihteeri

- ilmoittaa istunnon ajankohdan syyttäjälle ja vangitun avustajalle/puolustajalle, jolle toimitetaan tiedoksi myös syyttäjän kirjallinen pyyntö
- lähettää vangitulle tiedoksi kutsun pakkokeinoasian istuntoon
- tekee vankitilauksen
- tilaa tarvittaessa tulkin.

Istunnossa tehdään päätös syytteen nostamisen määräajan pidentämisestä. Päätökseen merkitään vaatimukset ja mahdolliset vastineet. Päätöksestä tulee ilmetä myös, mihin saakka määräaikaa pidennetään sekä perustelut pidentämiselle.

14.7 Määräaikaseuranta

Vangitsemisasioiden seuranta on tärkeä seurata syytteen nostamisen määräpäivää, koska vangittu on vapautettava, ellei syytettä ole nostettu määräaikana. Seuranta tapahtuu diaarin merkintöjen avulla sekä ns. vangittujen listan avulla. Vangittujen listaan Open Office -tekstinkäsittelyohjelmassa merkitään vangitun nimi, vangitsemispäivä, syytteen nostamisen määräpäivä sekä asialle mahdollisesti määrätyn syyttäjän ja käsittelevän kärjätuomarin tiedot. Diaariin merkitään kirjaamisohjeiden mukaisesti syytteen nostamisen määräpäivä asian yleiseen vaiheeseen. Sihteerin tehtävänä on päivittää määräaikoja aina kun niitä asetetaan tai niissä tapahtuu muutoksia.

Kun syyte rikosasiassa tulee vireille, asia poistetaan vangittujen listalta. Jos vangittu vapautetaan, syytteen nostamisen määräaika ei enää ole voimassa ja asia poistetaan listalta. Myös diaarin yleisessä vaiheessa oleva syytteen nostamisen määräpäivä poistetaan.

14.8 Ratkaisumerkinnät

Vangitsemisasiassa tehdyt ratkaisut merkitään osaratkaisuiksi. Vasta kun rikosasia on tullut vireille, merkitään viimeisin ennen pääkäsittelyä tehty pakkokeino koskeva ratkaisu asiassa lopulliseksi ratkaisuksi. Jos vangittu vapautetaan ennen syytteen nostamista, viimeinen osaratkaisu merkitään lopulliseksi ratkaisuksi.

15 MATKUSTUSKIELTO

Matkustuskiellon avulla rajoitetaan epäillyn liikkumisvapautta paon tai rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Matkustuskielto on vangitsemista lievempi pakkokeino ja sen edellytykset ovat samat kuin vangitsemisessä. (Helminen ym. 2006, 604.)

Käräjäoikeus voi päättää matkustuskieltoon määräämisestä vangitsemisen sijasta tai siinä tapauksessa, että matkustuskieltoon määrätty saattaa poliisiviranomaisen tai syyttäjän tekemän matkustuskieltopäätöksen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tavallisesti henkilö määrätään vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon vangitsemisasian istunnossa.

15.1 Päätös matkustuskiellosta

Sihteeri laatii päätöskonseptin Notesin tai fraasipankin asiakirjapohjia käyttäen.

Matkustuskieltoon määräämistä koskevassa päätöksessä on mainittava

- kieltoon määrätyn nimi ja henkilötunnus
- epäilty rikos, tekoaika ja -paikka
- kiellon perusteet
- kielto poistua tietyltä paikkakunnalta tai alueelta
- määräys luovuttaa passi poliisiviranomaiselle ja kielto antaa passia matkustuskieltoon määrätylle
- mahdolliset lisävelvoitteet ja määräykset, esimerkiksi velvoite olla tiettyinä aikoina tavattavissa tai ilmoittautua tiettyinä aikoina poliisille
- kiellon voimassaoloaika
- seuraamukset kiellon rikkomisesta (PKL 2:2 ja 2:4).

Jos matkustuskieltopäätös tehdään vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä, sisältää päätös myös määräyksen vangitun päästämistä heti vapaaksi. Vankipassiin merkitään, että henkilö on määrätty vangittuna pitämisen sijasta matkustuskieltoon.

Matkustuskieltoa koskeva päätös on annettava istunnossa läsnä olevalle kieltoon määrätylle. Jos hän ei ole paikalla, päätös lähetetään hänelle postitse. Päätös on annettava tai toimitettava viipymättä myös vaatimuksen tekijälle ja syyttäjälle.

Kieltoon määrätyn henkilön pyyntö matkustuskiellon sisällön muuttamisesta, kumoamisesta tai tilapäisen poistumisluvan myöntämisestä voidaan ratkaista kansliassa istuntoa pitämättä. Pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Matkustuskieltoon määräämisestä, matkustuskieltoa koskevan päätöksen muuttamisesta, tilapäisen poistumisluvan myöntämisestä ja matkustuskiellon kumoamisesta on käräjäoikeuden viipymättä ilmoitettava poliisille tiedon tallentamiseksi poliisin tietojärjestelmään.

Matkustuskieltoon määrääminen merkitään osaratkaisuksi. Ratkaisu muutetaan lopulliseksi, kun rikosasia on tullut vireille tai kun matkustuskielto kumotaan.

15.2 Määräaika seuranta matkustuskieltoasioissa

Ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskielto on voimassa pääkäsittelyyn asti, ellei sitä ole määrätty päättymään aikaisemmin tai ellei sitä erikseen kumota. Matkustuskielto on kumottava, jos syytettä ei ole nostettu 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä eikä määrääajan pidentämistä ole pyydetty samassa ajassa. Matkustuskiellon voimassaoloajasta tehdään diaariin yleiseen vaiheeseen merkintä.

Vangittujen listaan Officessa tehdään matkustuskieltoon määrättyistä samat merkinnät kuin vangituista.

16 TAKAVARIKKO

Takavarikko tarkoittaa pakkokeinoja, jolla esine otetaan poliisin haltuun sen johdosta, että se voi olla todisteena rikosasiassa, viety joltakulta rikoksella tai se voidaan tuomita menetetyksi valtiolle. Takavarikosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tuomioistuimella on oikeus päättää takavarikosta syytettä käsitellessään. (PKL 4:1 ja 4:5.)

Henkilö, jota takavarikko koskee, voi saattaa tuomioistuimen päätettäväksi kysymyksen takavarikon voimassapitämisestä. Vaatimus on tehtävä kirjallisesti syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Ennen syytteen nostamista tehty vaatimus on käsiteltävä viikon kuluessa sen saapumisesta. Asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin kohdin, mitä vangitsemisvaatimuksen käsittelystä on säädetty. Tuomioistuimen on varattava niille, joita asia koskee, tilaisuus tulla kuulluksi, mutta poissaolo ei estä asian ratkaisemista. (PKL 4:13.)

16.1 Takavarikon voimassaolon pidentäminen ja kumoaminen

Käräjäoikeudessa käsiteltävät takavarikkoasiat koskevat yleisimmin takavarikon voimassaoloajan pidentämistä. Ennen syytteen nostamista tehty takavarikko on voimassa enintään neljä kuukautta, minkä ajan kuluessa asiassa on nostettava syyte. Tuomioistuin saa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen mainittuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa korkeintaan neljäksi kuukaudeksi kerrallaan. (PKL 4:11.)

Asia kirjataan diaariin kirjallisen pyynnön saavuttua. Pynnön johdosta vastaajalle varataan tilaisuus tulla asiassa kuulluksi istunnossa. Asia voidaan kuitenkin ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta.

Sihteeri

- ilmoittaa istuntoajankohdan pyynnön tekijälle
- toimittaa vastaajalle tiedoksi istutokutsun ja pidentämispyynnön haastemiehen välityksellä.

Sihteeri laatii ratkaisijalle päätöskonseptin syytteen nostamisen määräajan pidentämisestä. Istunnossa asiakirja täydennetään lisäämällä tarvittavat tiedot ja läsnä olevan vastaajan vastine. Vastaaja voi antaa vastineensa myös kirjallisesti saapumatta istuntoon, jolloin vastineen sisältö kerrotaan lyhyesti päätöksessä. Päätöksessä voidaan pidentää määräaikaa korkeintaan neljällä kuukaudella. Päätös tai jäljennös siitä annetaan vaatimuksen tekijälle ja vastaajalle. Syytteen nostamisen määräpäivä on ilmoitettava myös syyttäjänvirastoon.

Kun tuomioistuin on päättänyt takavarikosta tai sen voimassa pitämisestä, myös kumoamisesta päättää tuomioistuin. Jos epäilty on vastustanut takavarikon voimassapitämistä, käräjäoikeuden tulee määräajan umpeuduttua kumota takavarikkopäätös.

16.2 Määräaikaseuranta takavarikkoasioissa

Määräaikaseuranta varten tehdään asian diaarin yleiseen vaiheeseen merkintä syytteen nostamisen määräpäivästä. Takavarikkolistaan Open Officeen merkitään asian diaarinumero ja syytteen nostamisen määräpäivä. Listaan merkitään myös, onko takavarikko vastustettu.

17 HUKKAAMISKIELTO JA VAKUUSTAKAVARIKKO

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko ovat turvaamistoimia, joilla turvataan sakon, menettämisseuraamuksen tai rikoksesta johtuvan vahingonkorvauksen maksaminen. Hukkaamiskiel-

toon voidaan panna sekä irtainta että kiinteää omaisuutta. Esine jää hukkaamiskiellossa omistajansa hallintaan, mutta hän ei saa myydä tai muuten luovuttaa sitä. Vakuustakavarikkoon voidaan panna vain irtainta omaisuutta, joka yleensä otetaan viranomaisen haltuun. Joissakin tapauksissa omaisuus voidaan jättää omistajalleen takavarikoiduksi merkittynä. (Helminen ym. 2006, 644.)

Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän tekemä kirjallinen hakemus hukkaamiskiellostä tai vakuustakavarikosta kirjataan diaariin. Jos pakkokeinon kohteena on useampi henkilö, vaatimuksen tekijän tulisi tehdä oma hakemus jokaisesta henkilöstä erikseen. Kohteena voi olla myös oikeushenkilö.

Hakemuksen johdosta on pidettävä istutokäsittely. Vastaajalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi, mutta hänen poissaolonsa ei estä asian ratkaisemista.

Sihteeri

- ilmoittaa istunnon ajankohdan vaatimuksen tekijälle
- toimittaa vastaajalle tiedoksi kutsun pakkokeinoasian istuntoon sekä kirjallisen hakemuksen haastemiehen välityksellä. Ulkomailla olevaa vastaajaa ei tarvitse kutsua.

17.1 Päätös turvaamistoimesta

Sihteeri laatii ratkaisijalle päätöskonseptin. Istutokäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin vangitsemisistunnosta säädettyä. Jos vaatimus hyväksytään, tuomioistuin määrää päätöksessään, että vastaajan omaisuutta on pantava hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon tietyn rahamäärän arvosta. Päätöksessä tulee myös mainita epäilty rikos, turvaamistoimen perusteet ja voimassaolo sekä vastaajan mahdollisuus asettaa vakuus.

17.2 Turvaamistoimen voimassaoloajan pidentäminen

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko ovat voimassa neljä kuukautta päätöksen tekemisestä, missä ajassa syyte on nostettava. Tutkinnanjohtaja tai syyttäjä voi kuitenkin saman ajan kuluessa pyytää syytteen nostamisen määräajan pidentämistä enintään neljällä kuukaudella. (PKL 3:4.) Syytteen nostamista koskevan määräajan pidentäminen käsitellään samalla tavalla kuin takavarikkoasiassa.

17.3 Turvaamistoimen kumoaminen

Tuomioistuimen on kumottava pakkokeino, jollei syytettä nosteta neljän kuukauden kuluessa turvaamistoimipäätöksen antamisesta eikä pyyntöä syytteen nostamisen määräajan pidentämisestä ole tehty samassa ajassa. Hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on kumottava myös, jos maksamisen vakuudeksi asetetaan pantti tai takaus tai muuten ei ole syytä pitää pakkokeinoa voimassa. (PKL 3:4.)

Määräaikaseurantaa varten tehdään merkinnät diaariin ja takavarikkolistaan Open Officeen samalla tavalla kuin takavarikkoasioissa.

18 TELEPAKKOKEINOT JA TEKNINEN TARKKAILU

Telekuuntelulla tarkoitetaan teleliittymään, sähköpostiosoitteeseen tai muuhun teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevan tai siitä lähtevän viestin kuuntelua tai tallentamista salaa viestin sisällön selvittämiseksi. (PKL 5a:1)

Televalvonnalla tarkoitetaan salassa pidettävien tunnistamistietojen hankkimista teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta lähetetyistä taikka niihin vastaanotetuista televiesteistä, matkaviestimien sijaintiedon hankkimista tai teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista. (PKL 5a:1)

Tekninen tarkkailu käsittää teknisen kuuntelun, teknisen katselun ja teknisen seurannan. Tekninen kuuntelu on keskustelun tai viestin kuuntelua tai tallentamista salaa teknisellä laitteella, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon keskusteluun kuuntelija ei osallistu. Tekninen katselu puolestaan tarkoittaa henkilön tai paikan, jossa henkilön epäillään oleskelevan, jatkuvaa tai toistuvaa kuvaamista tai tarkkailua salaa kiikarilla, kameralla, videokameralla tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä. Tekninen seuranta tarkoittaa kulkuneuvon tai tavaran seurantaa siihen kiinnitetyllä laitteella. (PKL 5a:1)

18.1 Telepakkokeinojen kirjaaminen diaariin

Telepakkokeino kirjataan diaariin, kun tutkinnanjohtaja tai muu poliisivirkamies tuo kirjallisen vaatimuksen henkilökohtaisesti käräjäoikeuteen tai esim. keskusrikospoliisin vaatimus saapuu faksilla. Jos kaksi henkilöä tai useampi on epäiltynä samasta rikoksesta, vaatimuksen tekijän on tehtävä jokaisen epäillyn osalta oma hakemus.

Teknistä kuuntelua, teknistä katselua tai teknistä seurantaa koskevien hakemusten käsittely tapahtuu samalla tavalla kuin telepakkokeinojen käsittely. Tekninen tarkkailu merkitään

diaariin telekuuntelu/televalvonnaksi.

Kun sihteeri kirjaa telepakkokeinoasiaa diaariin, on kirjallisesta vaatimuksesta ensin tarkistettava, onko kysymys uudesta hakemuksesta vai jatkohakemuksesta jo voimassaolevaan lupaan. Jos myönnetylle luvalla haetaan ennen voimassaolon päättymistä lisääaikaa, merkinnät tehdään edelleen samalle diaarinumerolle. Jos telepakkokeinon voimassaolon päättymisen jälkeen haetaan samassa asiassa uutta lupaa, hakemus kirjataan diaariin uudeksi asiaksi.

Telepakkokeinoa koskeva vaatimus on käsiteltävä viipymättä vaatimuksen tekijän läsnä ollessa. Käsittelyssä ei kuulla rikoksesta epäiltyä tai teleliittymän haltijaa. Televalvonta voidaan kohdistaa asianomistajan suostumuksella hänen hallussaan olevaan tai hänen käyttämänsä teleliittymään tai telesoitteeseen. Tällöin kysymyksessä ei ole salainen telepakkokeino, vaan asia on heti julkinen. Asianomistajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen ole tutkinnallista estettä.

18.2 Uusi hakemus

Diaariin tehdään seuraavat merkinnät

- asia tilaan telesalainen
- pakkokeinon kohteena olevat liittymät ratkaisun huomautuksiin tai huomautuksiin
- käsittely merkitään pääkäsittelyksi
- ratkaisu merkitään osaratkaisuksi tai lopulliseksi ratkaisuksi.

Telekuuntelu- ja televalvontaratkaisut voidaan merkitä joko osaratkaisuksi tai heti lopullisiksi. Jos asiassa tulee jatkolupahakemus, muutetaan lopullinen ratkaisu osaratkaisuksi tilanvaihdon kautta ja uusi ratkaisu lopulliseksi.

Diaarin yleiseen vaiheeseen merkitään luvan voimassaoloaika ja tieto luvan laadusta; takautuvissa luvissa ei voimassaoloaikaa tarvitse merkitä. Kun luvan voimassaoloaika menee umpeen eikä jatkohakemusta ole saapunut, poistetaan määräpäiväseuranta yleisestä vaiheesta ja tekstikenttään voidaan kirjoittaa ”ei jatkohakemusta”. Jos asiassa on tehty osaratkaisu, viimeinen osaratkaisu muutetaan lopulliseksi ratkaisuksi.

18.3 Jatkohakemus

Jatkohakemus koskee liittymää, johon on jo aikaisemmin myönnetty lupa. Jatkolupahakemuksessa voidaan myös supistaa tai laajentaa samaan liittymään kohdistuvia pakkokeinoja, jolloin asia käsitellään entisellä diaarinumerolla. Esimerkiksi aikaisempi lupa on koskenut televalvon-

taa ja telekuuntelua ja uusi hakemus koskee vain telekuuntelua tai aikaisempi televalvonta laajennetaan käsittämään myös telekuuntelun.

Diaariin tehdään

- jatkohakemuksen saapumisesta merkintä yleiseen vaiheeseen
- merkintä uudesta voimassaolon määräpäivästä
- ratkaisumerkinnot kuten uuden hakemuksen kohdalla.

18.4 Päätös ja lupa

Sihteeri laatii päätös- ja lupa-asiakirjakonseptit Notesin asiakirjapohjia käyttäen. Valmiita asiakirjapohjia on telekuuntelua ja televalvontaa varten, mutta sen sijaan matkaviestimien sijaintitiedon hankkimista sekä teknistä tarkkailua koskevat päätökset ja luvat on tehtävä fraasipankkiin tallennetuilla asiakirjapohjilla. Hakemuksen perusteella valitaan oikea asiakirjapohja ja täytetään se hakemuksesta saatavilla tiedoilla.

Päätöksestä käy ilmi

- epäillyn nimi ja henkilötunnus, kohdehenkilö voi myös olla tuntematon
- epäilty rikos, sen tekoaika ja -paikka
- pakkokeinon kohteena olevien teleliittymien numerot tai teleosoitteet ja onko epäilty liittymän haltija vai käyttäjä
- matkaviestimien sijaintitiedon hankkimista koskevassa päätöksessä ajanjakso sekä tukiasema, jota lupa koskee
- teknistä tarkkailua koskevassa päätöksessä ne henkilöt ja paikat sekä kulkuneuvot ja tavaraerät, joihin tarkkailu kohdistetaan.
- luvan voimassaoloaika
- tutkinnanjohtajan nimi.

Päätöksessä tuomioistuin voi antaa luvan telekuunteluun, televalvontaan ja tekniseen kuunteluun enintään kuukaudeksi kerrallaan. Televalvontaa koskeva lupa voi koskea myös päätöstä edeltänyttä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi. Teknistä katselua koskevalle päätökselle ei ole laissa säädetty enimmäisaikaa. Telekuuntelua, televalvontaa tai teknistä tarkkailua koskevaan lupaan voidaan liittää myös muita rajoituksia ja ehtoja. (PKL 5a:7.) Päätös on perusteltava, mutta käytännössä päätöksen perusteluina useimmiten viitataan hakemukseen, joka otetaan päätöksen liitteeksi.

Lupa-asiakirja sisältää päätöksen päivämäärän, päätösnumeron ja luvan voimassaoloajan sekä telekuuntelun ja televalvonnan osalta teleliittymien numerot tai teleosoitteet, matkaviestimen sijaintitiedon hankkimisen osalta ajanjakson ja tukiaseman, jota lupa koskee, ja teknisen

tarkkailun osalta ne henkilöt, paikat, kulkuneuvot ja tavaraerät, joihin tarkkailu saadaan kohdistaa.

Pakkokeinotuomari allekirjoittaa päätöksen ja luvan. Hakijalle annetaan joko allekirjoitettu päätöskappale tai jäljennös päätöksestä sekä allekirjoitettu lupa. Asiakirjat annetaan poliisi- viranomaiselle henkilökohtaisesti.

18.5 Julkinen asiamies

Tuomioistuimen on määrättävä julkinen asiamies, kun se ottaa käsiteltäväkseen teknistä kuuntelua koskevan lupahakemuksen, jossa kuuntelu kohdistuu sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee. Julkisen asiamiehen tehtävänä on valvoa rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja. Julkiseksi asiamieheksi on määrättävä suostumuksensa perusteella asianajaja tai julkinen oikeusavustaja. (PKL 5a:6a.)

18.6 Tutkinnanjohtajan ilmoitukset

18.6.1 Pakkokeinon käytön lopettaminen

Kun tutkinnanjohtaja tekee kirjallisen ilmoituksen pakkokeinon käytön lopettamisesta eikä käytöstä ole vielä ilmoitettu epäillylle, ilmoituksesta tehdään merkintä yleiset vaiheet - lehdelle. Diaaritiedon julkiseksi tulon seurantaan varten määräpäiväksi merkitään vuosi pakkokeinon käytön lopettamisesta.

Ellei käräjäoikeudelle ole vuoden kuluessa pakkokeinon voimassaoloajan päättymisestä ilmoitettu pakkokeinon käytön lopettamisesta tai tehty esitystä epäillylle ilmoittamatta jättämisestä tai myöhemmin tapahtuvasta ilmoittamisesta, asia voidaan muuttaa tilaan julkinen ja arkistoida.

18.6.2 Pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen epäillylle

Kun tutkinnanjohtaja tekee kirjallisen ilmoituksen, jossa todetaan, milloin pakkokeinon käytöstä on ilmoitettu rikoksesta epäillylle, on asia tullut julkiseksi mainittuna päivänä. Ilmoituksen saapumisesta tehdään merkintä diaarin yleiseen vaiheeseen. Asia siirretään tilaan julkinen ja arkistoidaan.

Kun pakkokeinon käytön lopettamisesta on kulunut vuosi, asia voidaan muuttaa diaarissa tilaan julkinen ja arkistoida, vaikkei tutkinnanjohtajan ilmoitusta pakkokeinon käytöstä ilmoittamisesta epäillylle olisi saapunutkaan, ellei esitystä ilmoittamatta jättämisestä tai

ilmoittamisesta myöhemmin ole tehty em. vuoden määräajassa.

18.7 Tutkinnanjohtajan esitys ilmoittamatta jättämisestä tai ilmoittamisesta myöhemmin

Tutkinnanjohtaja voi tehdä esityksen, että pakkokeinon käytöstä voidaan olla ilmoittamatta sen kohteelle tai että ilmoitus saadaan tehdä myöhemmin. Esitys tulee tehdä ennen kuin pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava epäilylle. (PKL 5a 11:2.)

Tutkinnanjohtajan kirjallisen esityksen saavuttua se kirjataan kyseisen pakkokeinoasian diaariin yleiseen vaiheeseen.

Mikäli käräjäoikeus tutkinnanjohtajan hakemuksesta tekee päätöksen siitä, ettei epäilylle tarvitse lainkaan ilmoittaa pakkokeinosta, asia jätetään tilaan telesalainen ja arkistoidaan.

Mikäli käräjäoikeus päättää, että ilmoitus epäilylle saadaan tehdä myöhemmin, se määrää päätöksessään ajankohdan, jolloin ilmoitus on viimeistään tehtävä. Asian diaariin yleiseen vaiheeseen merkitään määräaika ja asia voidaan arkistoida vasta, kun syyttäjä on tehnyt ilmoituksen epäilylle ilmoittamisesta tai määräaika on kulunut.

19 VANTAAN KÄRÄJÄOIKEUDEN JA TUUSULAN KÄRÄJÄOIKEUDEN KÄYTÄNTÖJÄ

Käydessämme läpi pakkokeinosihteerin tehtäviä ja työnkulkuja totesimme, että Vantaan ja Tuusulan käräjäoikeuksissa on joitakin toisistaan poikkeavia työtapoja ja käytäntöjä. Eroja voi olla myös käräjäoikeuden sisällä, koska jokaisella tuomarilla yleensä on omat työskentelytapansa, jotka vaikuttavat myös sihteerin työtehtäviin.

Pakkokeinoasiat tulevat käräjäoikeudessa vireille esitutkinta- ja syyttäväviranomaisten aloitteesta, joten nämä viranomaiset ovat tärkeimpiä tahoja, joiden kanssa pakkokeinoasioita hoitavat ovat tekemisissä. Vantaan käräjäoikeudessa pakkokeinosihteerin rooli on siinä mielessä suurempi, että vaatimusten tekijät ottavat yhteyden puhelimitse päivystävään sihteeriin, kun taas Tuusulan käräjäoikeudessa päivystyspuhelin on vain pakkokeinotuomarilla. Tuusulan käräjäoikeudessa vaatimuksen tekijä yleensä sopii suoraan pakkokeinotuomarin kanssa esimerkiksi vangitsemisistunnon ajankohdan.

Jonkin verran eroja esiintyy diaarimerkintöjen tekemisessä sekä siinä, tehdäänkö merkinnät yleiskansliassa vai tekeekö ne pakkokeinosihteerin ja mihin kohtaan diaaria jokin tieto merkitään. Erot eivät koske mitään oleellisia seikkoja, vaan esimerkiksi sitä, missä vaiheessa asian ratkaisu muutetaan osaratkaisusta lopulliseksi ratkaisuksi tai millä tavalla erilaisia merkintöjä tehdään huomautuskenttiin. Lähtökohtana ovat kuitenkin Sakarin kirjaamisohjeet, joissa on

melko yksityiskohtaisesti määrätty, minkälaisia merkintöjä diaarissa on oltava.

Sekä Vantaan että Tuusulan käräjäoikeudessa käytetään Open Office -tekstinkäsittelyohjelmassa olevia määräaikalistoja, joilla seurataan syytteen nostamisen määräpäiviä vangitsemis-, matkustuskielto-, takavarikko- ja turvaamistoimiasioissa. Seuranta on erittäin tärkeää sen vuoksi, että yleensä pakkokeino on voimassa tietyn ajan, minkä kuluessa rikosasian syyte on nostettava tai pyydettyä määräajan pidentämistä. Pakkokeino on kumottava, jos määräaika umpeutuu eikä syytettä nosteta tai pidennystä pyydetä. Edellä mainittujen määräaikalistojen lisäksi Tuusulassa on myös telepakkokeinojen lista, jonka avulla seurataan salaisten telepakkokeinojen julkiseksi tulemisen ajankohtaa, jonka jälkeen asia voidaan arkistoida. Vantaan käräjäoikeudessa listojen avulla informoidaan laamannia, osastonjohtajia, rikostuomareita, yleiskansliaa ja haastemiehiä lähettämällä näille listat viikoittain sähköpostitse. Tuusulan käräjäoikeuden sisällä listoja ei lähetetä, mutta ne ovat nähtävänä Open Officessa.

Tiedonkulku käräjäoikeuden sekä poliisin ja syyttäjänviraston välillä on pakkokeinoasioissa muutoinkin tärkeää. Syyttäjänviraston tulee esimerkiksi saada tieto siitä, mitä syytteen nostamisen määräpäiviä tuomioistuin on asettanut. Vantaan käräjäoikeudessa on tapana toimittaa syyttäjänvirastolle viikoittain määräaikalistat vangitsemis- ja matkustuskieltoasioista sekä takavarikkoasioista. Tuusulan käräjäoikeudessa tiedottaminen tapahtuu toimittamalla pakkokeinoasioiden päätökset poliisille ja syyttäjänvirastoon joko faksilla tai sähköpostitse.

Molemmissa käräjäoikeuksissa käytetään asiakirjojen laadinnassa sekä Notesin asiakirjapohjia että fraasipankkiin tallennettuja pohjia. Erot asiakirjapohjien laatimisessa ja asiakirjojen viimeistelyssä johtuvat suurimmaksi osaksi kunkin tuomarin työtavoista. Vantaan käräjäoikeudessa esimerkiksi on yleinen tapa kirjoittaa vangitsemisasian päätös valmiiksi istunnossa, jolloin se voidaan tulostaa, allekirjoittaa ja antaa heti julistamisen jälkeen asianosaisille. Tuusulan käräjäoikeudessa useimmat tuomarit viimeistelevät ja allekirjoittavat istunnossa julistetut päätökset kansliassa istunnon jälkeen ja asianosaisille toimitetaan jäljennökset faksilla tai postitse.

Vangitsemisasioissa Tuusulan käräjäoikeudessa otetaan vangitsemisvaatimus yleensä aina päätöksen liitteeksi, jolloin siinä mainittuja tietoja ei tarvitse toistaa itse päätösasiakirjassa. Vantaan käräjäoikeudessa liitemenettelyä ei käytetä, vaan sellaiset seikat, jotka päätöksestä on käytävä ilmi, kirjoitetaan suoraan päätösasiakirjaan. Lisäksi Vantaan käräjäoikeudessa on sovittu, että vangitsemispäätöksessä ja vankipassissa mainitaan, ettei poliisi saa ilman käräjäoikeuden lupaa pitää vankia poliisivankilassa yli neljää viikkoa. Tuusulan käräjäoikeudessa ei vastaavaa mainintaa päätökseen ja vankipassiin merkitä.

LÄHTEET

Eduskunnan oikeusasiamies. 2007. eoae 1987/2006 Menettely tutkintavangin vapaaksi päästämässä. Viitattu 5.1.2009. <http://www.oikeusasiamies.fi>

HE 13/2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudenkäynnin julkisuu-
desta yleisissä tuomioistuimissa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu
3.1.2009. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060013>

Halijoki, J. 2003. Pakkokeinolain uudistus. Mikä muuttuu ja miksi? Defensor
Legis N:o 2/2003, 139-184.

Helminen, K. 2006. Turvallisuusviranomaisten toimivaltasäännösten uudis-
tamistarpeet. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 32/2006.

Helminen, K., Lehtola, K. & Virolainen P. 2006. Esitutkinta ja pakkokeinot. 3.
painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Jokela, A. 2003. Oikeudenkäynti II. 2. painos. Saarijärvi: Gummerus Kirjapai-
no

Lappalainen, J., Frände, D., Havansi, E., Koulu, R., Niemi, J., Nylund, A.,
Rautio, J., Sihto, J. & Virolainen, J. 2007. Prosessioikeus. Helsinki: WSOY. Vii-
tattu 29.12.2008. <http://nelli.laurea.fi:2113/wsoypro>

Leppänen, T. 1996. Perusoikeusuudistuksen merkityksestä prosessioikeudessa.
Lakimies 2/1996, 238-243.

Niemi-Kiesiläinen, J. 2000. Johdatus esitutkinta- ja pakkokeinolakeihin. Hel-
sinki: WSOY Pro.

Oikeusministeriö. 2005 ja 2007. Sakari-järjestelmän kirjaamisohjeet. Ohjeet
käräjäoikeuksille. Määräys DNro 9/39/2005 OM.

Oikeusministeriö - Vireillä - Toimikunnat ja työryhmät. 2007. Esitutkintalaki,
pakkokeinolaki ja poliisilaki aiotaan uudistaa kokonaisuudessaan. Viitattu
29.12.2008. www.om.fi/1172045343994

PeVM 25/1994. Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä pe-
rustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. Viitattu 5.1.2009.
<http://www.eduskunta.fi>

Pölönen, P. 1997. Salaiset pakkokeinot. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Tuusulan käräjäoikeuden toimintakertomus 2007.

Vantaan käräjäoikeuden toimintakertomus 2007.

Vantaan käräjäoikeuden työjärjestys 2008.

Virolainen, J. 2003. Rikosprosessioikeus I. Helsinki: WSOY lakitieto.

KKO:2000:115. Viitattu 5.1.2009.
<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2000/20000115>

KKO:2007:73. Viitattu 5.1.2009.
<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2007/20070073>

LIITTEET

Liite 1 Päätös vangitsemisasiasta

Liite 2 Päätös matkustuskiellosta

Liite 3 Päätös vakuustakavarikosta

Liite 4 Päätös telekuuntelusta ja -valvonnasta

Vaatimuksen tekijä

(titteli ja nimi) / Vantaan kihlakunnan poliisilaitos ## Keskusrikospoliisi ##
Rajavartiolaitos # Eteläinen tullipiiri

Vangittavaksi vaadittu

(nimi), itse ja avustajanaan / puolustajanaan (titteli ja nimi)

Tulkki

(nimi ja kieli)

Puolustajan määräys

Käräjäoikeus määrää x:n puolustajaksi (titteli ja nimi) (pvm) lukien.

Suljettu käsittely ja asiakirja-aineiston julkisuus

Tutkinnallisista syistä # Epäillyn pyynnöstä # Muusta syystä (mainittava) oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n 2 momentin nojalla käräjäoikeus päätti käsitellä vangitsemista koskevan asian yleisön läsnä olematta. Samasta syystä mainitun lain 16 §:n 3 momentin nojalla käräjäoikeus päätti myös määrätä, että pakkokeinoasian käsittelyssä kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat on ratkaisun sisältävää asiakirjaa lukuun ottamatta pidettävä salassa syytteen käsittelyyn saakka tai kunnes asia on jätetty sillensä.

Ratkaisun julkisuus

Samasta syystä kuin käsittelyn julkisuuden osalta käräjäoikeus oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla päätti, että myös käräjäoikeuden ratkaisu on sen lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia lukuun ottamatta pidettävä salassa syytteen käsittelyyn saakka tai kunnes asia on jätetty sillensä.

VAATIMUKSET JA VASTINEET

Vaatimukset

(vaatimuksen esittäjän nimi) vaati (vangittavaksi vaaditun nimi) vangitsemista vangitsemisvaatimuksessa esitetyillä perusteilla. (vangittavaksi vaaditun nimi) epäillään todennäköisin syin (rikos, teko aika ja -paikka).

istunnossa lisätyt perustelut

Epäilty on kiinniotettu (viikonpäivä, pvm ja klockaika)

Vangitsemisvaatimus on esitetty Vantaan käräjäoikeudelle puhelimitse (pvm ja klockaika) ja kirjallisesti (pvm).

Syytteen nostamisen määräpäiväksi on esitetty (pvm).

Säilytyspaikoiksi esitetään Vantaan poliisivankila / Vantaan vankila.

Yhteydenpitoa ulkopuolisiin esitetään rajoitettavaksi.

Vangitsemisvaatimus on päätöksen liitteenä.

Vastineet

(vangittavaksi vaaditun nimi) vastusti vangitsemista.

(perustelut)

RATKAISU

Vangitsemisen yleiset edellytykset

Rikokset, joista vangittavaksi vaadittua todennäköisin syin epäillään:

(rikos, teko aika ja -paikka)

Perustelut

xx

Vangitsemisvaatimuksessa esitetyt perustelut.

Vangitsemisen erityiset edellytykset

Rikoksesta

ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta.

säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja on syytä epäillä, että epäilty

vaikeuttaa asian selvittämistä

jatkaa rikollista toimintaa

lähtee pakoon tai muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Epäilty on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon.

Epäillyllä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Vangitseminen ei asian laadun, epäillyn iän tai muidenkaan henkilökohtaisten olojen vuoksi ole kohtuutonta. Tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä pakkokeinon käytöstä rikoksesta epäillylle tai muille aiheutuva oikeuksien loukkaus j muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana.

Perustelut

xx

Vangitsemisvaatimuksessa ja asian käsittelyssä esitetyt perustelut.

Vangitsemismääräys

(vangittavaksi vaaditun nimi) määrätään vangittavaksi ja passitetaan (# tutkintavangin erillään pitämiseksi
turvallisuussyistä
rikoksen selvittämisen sitä erityisestä syystä vaatiessa

Vantaan poliisivankilaan. (vang. vaad nimi) on siirrettävä viimeistään neljän viikon kuluttua Vantaan vankilaan, ellei tuomioistuin erittäin painavista syistä anna lupaa hänen säilyttämiselleen edelleen poliisivankilassa.)

Vantaan vankilaan säilytettäväksi.

Perustelut

xx

Yhteydenpitorajoitus

On perusteltua syytä epäillä, että epäillyn yhteydenpito muuhun henkilöön vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Sen vuoksi yhteydenpitoa rajoitetaan esitutinnan ajaksi seuraavasti:

Epäilty ei saa ilman tutkinnanjohtajan lupaa olla kirjeitse, puhelimitse, tapaamalla tai muulla tavoin yhteydessä vankilan ulkopuolella oleviin muihin henkilöihin kuin lähiomaisiin tai muihin läheisiin (jos ulkomaalainen - > edustustoon) ja oikeudenkäyntiavustajaansa. Tutkinnanjohtaja voi rajoittaa nämä sallimansa yhteydenpidot tapahtuviksi valvottuina.

(Epäilty ei myöskään saa vankilassa olla yhdessä tutkintavanki X:n kanssa.)

Tutkinnanjohtaja voi kumota rajoituksen oma-aloitteisesti kokonaan tai osittain.

Perustelut

xx

Sovelletut lainkohdat

Määräaika syytteen nostamiselle

Syyte on nostettava viimeistään (pvm).

Perustelut

xx

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Käräjäoikeus ottaa *vangitun esittämästä pyynnöstä* vangitsemisasian tuomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnön esittämisestä. Vangitsemisasiaa ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluessa asian edellisestä käsittelystä.

Käräjäoikeus ottaa asian uudelleen käsiteltäväksi tätä aikaisemminkin, jos siihen on aihetta edellisen käsittelyn jälkeen ilmi tulleen seikan johdosta.

Tutkinnanjohtajan on välittömästi ilmoitettava käräjäoikeudelle ja vangitulle seikasta, jonka vuoksi vangittuna pitämiseen ei enää ole syytä.

Vangitulle ja hänen avustajalleen sekä vangitun vastapuolelle varataan tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä. Vangittu on tuolloin tuotava käräjäoikeuteen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä. Vangittu voi valtuuttaa asiamiehen edustamaan itseään. Asia voidaan käsitellä ja ratkaista vangitun tai hänen vastapuolensa poissaolosta huolimatta.

Tulkin palkkio

Valtion varoista maksetaan xxkielen tulkki XXlle palkkiona xx euroa, matkakuluina xx euroa ja arvonlisäverona xx euroa eli yhteensä xx euroa, mikä jää valtion vahingoksi.

MUUTOKSENHAKU

Valituskielto

Tähän päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta. Päätöksestä saa ilman määräaikaa kannella Helsingin hovioikeuteen.

Käräjätuomari

xx

Vaatimuksen tekijä

Epäilty

VAATIMUKSET JA VASTINEET

Vaatimukset Vaatimus matkustuskieltoon määräämisestä on päätöksen liitteenä.

Vastineet

RATKAISU

Matkustuskiellon yleiset edellytykset

Rikos, josta **todennäköisin syin epäillään:**

Perustelut

Matkustuskiellon erityiset edellytykset

Rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja on syytä epäillä, että epäilty jatkaa rikollista toimintaa.

Tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä pakkokeinon käytöstä rikoksesta epäillylle tai muille aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana.

Perustelut

Matkustuskiellon määrääminen

Epäilty määrätään vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon.

Vapaaksi päästäminen

Pidätettynä oleva epäilty on heti päästettävä vapaaksi, ellei muuta syytä hänen kiinnipitämiseensä ole.

Sovelletut lainkohdat Pakkokeinolaki 1 luku 4 § 2, 2 luku 1 ja 2 §, 7 luku 1 a §

KIELLON SISÄLTÖ JA VOIMASSAOLO

Alue, jolta ei saa poistua

Alue, jolla ei saa oleskella tai liikkua

Poikkeukset poistumiskiellosta

Määräykset tavattavissaolosta

Määräykset ilmoittautumisesta

Määräykset oleskelusta laitoksessa tai sairaalassa

Passin myötämiskiello ja luovuttaminen

Matkustuskieltoon määrätylle ei kiellon voimassa ollessa saa myöntää passia. **Ennen kiellon määräämistä myönnetty passi on luovutettava kiellon voimassaoloajaksi poliisin haltuun.**

Matkustuskiellon voimassaolo

Matkustuskielto on voimassa pääkäsittelyyn asti, jollei sitä aikaisemmin erikseen kumota.

SEURAAMUKSET KIELLON RIKKOMISESTA

Jos kieltoon määrätty

- luvatta poistuu päätöksessä määrätyltä alueelta
 - luvatta oleskelee tai liikkuu päätöksessä mainitulla alueella
 - rikkoo tavattavissaolosta, ilmoittautumisesta ja laitoksessa tai sairaalassa oleskelusta annettuja määräyksiä tai
 - pakenee, ryhtyy valmistelemaan pakoa tai jatkaa rikollista toimintaa
- hänet saadaan pidättää ja tuomioistuimen päätöksellä vangita. Jos kieltoon määrätylle tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo täytäntöönpanokelpoinen, se saadaan panna täytäntöön.

MUUTOKSENHAKU

Valituskielto

Tähän päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla.

Käräjätuomari

xx

Vaatumuksen tekijä

(titteli ja nimi) / Vantaan kihlakunnan poliisilaitos

Epäilty/henkilö, jonka omaisuuteen pakkokeino kohdistuu

(nimi), kutsuttuna poissa / itse, avustajana / asiamiehenä xx

VAATIMUKSET JA VASTINEET

Vaatimukset

(vaatumuksen tekijän nimi) on vaatinut, että...

Vastineet

xx

RATKAISU

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon yleiset edellytykset

Rikos, josta on syytä epäillä:

xx

Perustelut

xx

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon erityiset edellytykset

On olemassa vaara, että rikoksesta epäilty pyrkii välttämään menettämisseuraamusta kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan.

Tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä pakkokeinon käytöstä rikoksesta epäillylle tai muille aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana.

Perustelut

xx

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon määrääminen

xx:n omaisuutta määrätään pantavaksi hukkaamiskieltoon tai

tarvittaessa vakuustakavarikkoon enintään määrä, joka vastaa arvoltaan xx euroa.

Lainkohdat

Pakkokeinolaki 3 luku 1 §, 4 § 2 mon ja 7 § sekä 7 luku 1a §

Voimassaolo

Turvaamistoimi on voimassa, kunnes siitä toisin määrätään. Jollei syytettä ole nostettu neljän kuukauden kuluessa tästä päätöksestä lukien eli viimeistään xx, tuomioistuimen on kumottava turvaamistoimi. Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa enintään neljällä kuukaudella kerrallaan.

Vakuudet

Jos vastaaja asettaa turvaamistoimen perusteena olevan korvauksen maksamisen vakuudeksi riittävän pantin tai takauksen, hän voi pyytää tuomioistuimelta turvaamistoimen kumoamista.

MUUTOKSENHAKU

Valittaminen

Tähän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen.

Täytäntöönpanokelpoisuus

Valitus ei estä turvaamistoimen täytäntöönpanoa, ellei valitusta käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

Käräjätuomari

xx

Vaatimuksen tekijä

Epäilty

Epäilty on liittymän haltija.

Teleliittymät, joihin vaatimus kohdistuu

VAATIMUS

Vaatimus on päätöksen liitteenä.

RATKAISU

Telekuuntelun ja -valvonnan edellytykset

Rikos, josta syytä epäillä:

Telekuuntelulla ja televalvonnalla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä pakkokeinon käytöstä rikoksesta epäillylle tai muille aiheutuva oikeuksien loukkaus huomioon ottaen telekuuntelun ja televalvonnan käyttöä voidaan pitää puollettavana.

Perustelut

Tuomiolauselman

Myönnetään lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää seuraavista teleliittymistä tai niihin tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä:

Samoin myönnetään lupa kohdistaa televalvontaa seuraaviin teleliittymiin:

Luvan voimassaoloaika

Tutkinnanjohtaja

Salassapito / julkiseksitulo

Diaaritiedot, päätös ja oikeudenkäyntiaineisto on pidettävä salassa, kunnes pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai asiasta toisin päätetään.

Sovelletut lainkohdat

Pakkokeinolaki 5 a luku 2 § ja 3 §:n 1 momentin kohta, 7 §, 7 luku 1 a §, laki oikeudenkäynnin julkisuudesta 5 § 2 ja 16 § 4.

MUUTOKSENHAKU

Tähän päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saa ilman määräaikaa kannella.

Käräjätuomari

xx